

Elevers vurdering av egen sosial kompetanse i skolen

En innholdsmessig og empirisk validering av Skoldialogens instrument for bruk i MITT VALG

Stig Reinholt Jensen

Veileder

Inger Marie Dalehefte

Masteroppgaven er gjennomført som ledd i utdanningen ved Universitetet i Agder og er godkjent som del av denne utdanningen. Denne godkjenningen innebærer ikke at universitetet inntår for de metoder som er anvendt og de konklusjoner som er trukket.

Universitetet i Agder, 2015
Fakultet for humaniora og pedagogikk
Institutt for pedagogikk

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	4
Forord	5
1. Innledning	6
2. Teoretisk og empirisk bakgrunn	8
2.1 <i>Utdanningspolitikk og sosial kompetanse</i>	8
2.1.1 Internasjonal retorikk i forhold til norsk utdanningspolitikk	9
2.1.2 Endringer i norsk skole og utfordringer for arbeid med sosial kompetanse	10
2.1.3 Skolen og kompetanse for fremtiden	11
2.2 <i>Sosialkompetanse og dens rolle i skolen</i>	13
2.2.1 Begrepet sosial kompetanse	13
2.2.2 Læreplanen og opplæringsloven	16
2.2.3 Skolens og lærerens rolle i arbeidet med sosial kompetanse	17
2.2.4 Ulike miljøer og jevnaldrendes betydning for sosial kompetanse	19
2.3 <i>Sosial og emosjonell læring</i>	21
2.3.1 Selvførståelse	22
2.3.2 Samarbeidsferdigheter	23
2.3.3 Egen kontroll	23
2.3.4 Kjenne seg selv	24
2.3.5 Ansvarsfulle avgjørelser	24
2.4 <i>Kartlegging av barns sosiale kompetanse i skolen (empiriske funn og prosjekter)</i>	25
2.4.1 Elevundersøkelsen	25
2.4.2 FLIK	26
2.4.3 MITT VALG	28
3. Problemstilling og forskningsspørsmål	33
4. Metode	35
4.1 <i>Design</i>	35
4.2 <i>Utvalg</i>	35
4.3 <i>Instrumentet (Spørreskjemaet)</i>	36
4.4 <i>Analysemåter</i>	39
5. Resultater	40
5.1 <i>Innholdsvalidering</i>	40
5.1.1 Skoldialogens grunnlag	40
5.1.2 MITT VALG's grunnlag	42
5.2 <i>Empirisk analyse</i>	44
5.3 <i>Deskriptive analyser</i>	53
6. Diskusjon	61
6.1 <i>Diskusjon av funnene</i>	61
6.1.1 Innholdsvalideringen	61
6.1.2 Den empiriske valideringen	61
6.1.3 Den deskriptive statistikken	62
6.2 <i>Diskusjon av metoden</i>	63
6.2.1 Forslag til forbedring av spørreskjemaet	63
6.3 <i>Oppgavens relevans</i>	64
Litteratur	66
Vedlegg	69
Vedlegg 1: Meldeskjema NSD	69
Vedlegg 2: Svarskjema SND	74
Vedlegg 3: Foreldre tillatelsesskjema	76

Sammendrag

MITT VALG er et program for læring av sosial og emosjonell kompetanse i regi av Lions Norge (MITT VALG, 2015). Dette er den norske versjonen av det internasjonale programmet Lions Quest som brukes i 85 ulike land (Lions Quest, 2015). Siden oppstarten i Norge i 1990 har ca. 40000 barnehage- og skoleansatte over hele landet blitt kurset i programmet. Kurset gir en metodisk innføring av aktiviteter og leksjoner til bruk i arbeid for utvikling av sosial og emosjonell kompetanse.

MITT VALG har ulike virkemidler for å kunne oppnå en god implementering. Et ønske er å utvikle en undersøkelse som på den ene siden kan bidra med evaluering av programvirksomheten og utviklingen i MITT VALG skolene, og på den andre side bli et verktøy brukerne av programmet kan ha nytte av i sitt arbeid. Intensjonen med en slik spørreundersøkelse er at den skal kunne fungere som et redskap for lærere slik at man kan kartlegge elevenes oppfatning av sine sosiale og emosjonelle ferdigheter, og dermed være til hjelp for skolene til å jobbe med målsettinger knyttet til de sosiale aspektene rundt elevenes utvikling.

Skoldialogen i Sverige har utformet en undersøkelse om elevers vurdering av sin sosiale kompetanse for å kunne brukes av skoler og kommuner i kartleggingsarbeid rundt dette temaet. Resultatene skal dermed være til hjelp for lærere og skoleledelse for å kunne sette inn konkrete tiltak i arbeidet med skolemiljøet og elevenes sosiale ferdigheter.

Målet med denne oppgaven har vært å vurdere Skoldialogens spørreundersøkelse som instrument for validering og tilbakemelding i MITT VALG og hvorvidt den gir de ønskede informasjonen om elevers sosiale kompetanse. Forskningsspørsmålene har fokusert på en 1) innholdsmessig validering, en 2) empirisk validering, samt 3) output-orientert vurdering av spørreskjemaets egnethet for MITT VALG.

Undersøkelsen ble gjennomført med 312 elever fra 5.-7. trinn, høsten 2014. Den er tidligere ikke utprøvd og kan derfor sees på som en pilotundersøkelse. Analysen er en innholdsmessig, empirisk og deskriptiv vurdering av resultatene. Avslutningsvis drøftes blant annet et forslag til et nytt og utvidet spørreskjema.

Denne pilotundersøkelsen har vært utført for å utvikle en undersøkelse for fremtidig bruk av skoler som bruker MITT VALG som opplæringsprogram for utvikling av sosiale og emosjonelle ferdigheter. Undersøkelsen viste seg og ikke ha alle de kvalitetene som skulle til for å oppfylle de kravene som MITT VALG ønsket. Konklusjonen er at undersøkelsen må utvikles videre for å bli et valid instrument.

Forord

Først og fremst ønsker jeg å takke min veileder Inger Marie Dalehefte ved Universitetet i Agder. Hun har gitt meg mange gode råd underveis i prosessen med oppgaveskrivingen. Jeg ønsker å rette en takk til Skoldialogen i Uppsala ved Jan Söderlund som stilte sitt instrument til disposisjon for å kunne gjennomføre denne pilotundersøkelsen med norske skoleelever, og selvsagt en takk til de elever, lærere og skoleledere som har gjort det mulig for meg å innhente svarene.

Til slutt ønsker jeg å rette en takk til mine kolleger i MITT VALG, ved Ivar Tollefsrud og Gunnar Malmin, som ga meg anledning til å bruke denne undersøkelsen i forbindelse med min masteroppgave.

Grimstad 13/5-15

1. Innledning

MITT VALG er et sosialt/ emosjonelt læringsprogram i regi av Lions Norge (MITT VALG, 2015). Dette er den norske versjonen av det internasjonale programmet Lions Quest som brukes i 85 ulike land (Lions Quest, 2015). Siden oppstarten i Norge i 1990 har ca. 40000 barnehage- og skoleansatte over hele landet blitt kurset i programmet. Kurset gir en metodisk innføring i aktiviteter og leksjoner til bruk i arbeid for utvikling av sosial og emosjonell kompetanse.

Personalet deltar på et dagskurs, samt et oppfølgingskurs omtrent et år i etter. Utenom dette er det ulike strategier for implementering av programmet. Dette kan variere fra skole til skole, eller kommune til kommune. MITT VALG har derfor et ønske om å kunne bruke et allerede eksisterende instrument eller være med å utvikle et nytt for evaluering av elevers sosiale kompetanse. I første omgang er dette rettet inn mot MITT VALG's arbeid i skolen, ikke barnehagen. Meningen er at lærere selv skal kunne bruke dette som et verktøy i arbeidet med sosial kompetanse i den enkelte klasse.

Skoldialogen i Sverige har utformet et spørreskjema til en undersøkelse om elevers egen vurdering av sin sosiale kompetanse (Skoldialogen, 2015). Dette skal kunne brukes av skoler og kommuner i kartleggingsarbeidet. Dette spørreskjemaet er ment og benyttes i svenske skoler og det vurderes brukt i forbindelse med MITT VALGS målsetning. Derfor er det av betydning å ta stilling til hvorvidt det stemmer overens med MITT VALGS "filosofi" og om det i en norsk versjon oppfyller kravene til reliabilitet og validitet. Denne oppgaven tar for seg en innholdsmessig og empirisk validering av Skoldialogens instrument for bruk i MITT VALG og betrakter funn fra spørreundersøkelsen om barns sosiale kompetanse i skolen.

Dette er forskningsspørsmålene:

Innholdsvalidering:

Forskerspørsmål 1)

På hvilke områder stemmer innholdet i Skoldialogens spørreskjema overens med MITT VALGS målsetninger? (Hva dekkes av undersøkelsen? Hva mangler for MITT VALG?)

Empirisk validering:

Forskerspørsmål 2)

Hvorvidt kan vi fastslå grunn dimensjoner i henhold til Skoldialogens og MITT VALGS målsetninger?

Deskriptiv statistikk:

Forskerspørsmål 3)

Hvordan vurderer elevene sin sosiale kompetanse i skolen?

Oppgaven er oppbygd på en klassisk måte og begynner med en innføring i den teoretiske og empiriske bakgrunnen for undersøkelsen (kapittel 2) som ligger til grunn for henføringen til problemstillingen og forskerspørsmålene (kapittel 3). Deretter beskrives Design og Metode (kapittel 4) før resultatene presenteres (kapittel 5). Oppgaven avsluttes med en Diskusjon (kapittel 6).

2. Teoretisk og empirisk bakgrunn

I dette kapittelets avsnitt 2.1 belyses først utviklingen i internasjonal og nasjonal utdanningspolitikk, da dette virker inn på det norske utdanningssystemet og derfor på mange måter skolens arbeid med sosial kompetanse.

Avsnitt 2.2 tar opp begrepet sosial kompetanse, samt dens betydning for skolen i forhold til læreplanen og opplæringsloven. I tillegg sees det på skolen og lærerens rolle i forhold til temaet og hvordan ulike miljøer og jevnaldrende virker inn på utviklingen av barns sosiale kompetanse.

Avsnitt 2.3 tar for seg MITT VALG's teoretiske grunnfundament. Dette bygger på en modell om fem kjernekompetanser innen sosial og emosjonell læring. Kapittelet avsluttes med avsnitt 2.4 som beskriver noen forskningsprosjekter nasjonalt og internasjonalt om sosial kompetanse, deriblant MITT VALG.

2.1 Utdanningspolitikk og sosial kompetanse

Storskalaundersøkelser og markedstenkning preger dagsorden, og utvikling av kjernefagområdene har tilsynelatende høy prioritet (Karlsen, 2011). Dette fører til utfordringer for norsk skole i arbeidet med sosial kompetanse, da vi befinner oss i en tid der elevenes utvikling av faglig kompetanse står i fokus. Retninger både politisk og pedagogisk peker mot mål der markedskreftene leder an i tenkningen, også rundt utdanningsspørsmål. En av skolens utfordringer er derfor å finne gode strategier for å ivareta arbeidsmåter og metoder som omhandler danning og utvikling av sosiale og emosjonelle ferdigheter hos elevene. For å se betydningen av arbeidet med sosial kompetanse er det derfor relevant å legge merke til hvordan de politiske og pedagogiske trendene sier noe om hvilken retning vi beveger oss innen utdanningsfeltet, og hva dette vil kunne ha å si for sosial kompetanse i skolen i dag og i fremtiden.

I dette avsnittet blir det fokusert på sosialkompetansens rolle i forhold til politisk og samfunnsmessig utvikling. Først blir det internasjonale fokuset belyst i avsnitt 2.1.1. Her sies det noe om OECD og storskalaundersøkelser, som PISA, og retorikken overfor Norge i spørsmål knyttet til utdanningspolitikk og Norges forpliktelser i forhold til EU samarbeidet innen utdanningsfeltet. I avsnitt 2.1.2 vises det til hvordan endringer i norsk politikk og pedagogikk fører oss mot en mer markedsstyrt og utdanningsfokusert retning, men at vi

allikevel klarer å fokusere på viktigheten av å jobbe med sosial kompetanse. Avsnitt 2.1.3 skildrer ulike former for kompetanse som kan bli aktuelle for norsk skole i fremtiden.

2.1.1 Internasjonal retorikk i forhold til norsk utdanningspolitikk

Forkortelsen OECD står for Organisation for Economic Co-operation and Development og består i dag av 34 medlemsland. Hovedmålsettingen er å fremme en politikk som vil forbedre den økonomiske og sosiale velferd for mennesker i verden (OECD, 2015).

OECD utøver ingen formell autoritet, men har allikevel en betydelig innflytelse gjennom tematiske undersøkelser og årlige publikasjoner av statistikk og indikatorer som formuleres som anbefalinger overfor medlemslandene. Særlig på grunn av gjennomføringer av storskalaundersøkelser har OECD fått stor oppmerksomhet i pedagogisk sammenheng (Elstad & Sivesind, 2010). Den mest sentrale av disse undersøkelsene er Programme for International Student Assessment (PISA). I hovedsak måler denne undersøkelsen 15 åringers kompetanse i lesing, matematikk og naturfag, men den inneholder i tillegg en spørreundersøkelse som dekker de holdningsmessige aspektene ved læringsarbeidet i skolen (Elstad & Sivesind, 2010).

En av OECDs fremste oppgaver er å gi medlemslandene råd om hvordan man bør gå frem for å forme landets politikk på ulike områder. PISA undersøkelsene er en av flere kilder for rådgivningen som OECD gir medlemslandene angående utdanningspolitikk (Elstad & Sivesind, 2010).

Fra flere hold kommer det kritikk mot PISAs sterke posisjon som ”politisk styringsteknologi”. Mange mener at de store internasjonale storskalaundersøkelsene får mye oppmerksomhet. ”Faren er at vi ender med å verdsette det som er målt, i stedet for å engasjere oss i å måle det vi verdsetter” (Biesta, 2006).

OECDs erklærte hovedoppgave er å forene land som forplikter seg til demokrati. Landene skal føre en markedsøkonomisk politikk som fremmer bærekraftig økonomisk vekst som resulterer i økt handel mellom land (OECD, 2015). PISA er derfor knyttet til økonomiske begrunnelser. Målet er å øke hvert individs effektivitet og lønnsomhet i det samfunnet det tilhører. Organisasjonen kaller dette for humankapital. OECD ønsker å påvirke produksjon og verdiskapningen i medlemslandene. Norge er et land som opplever utflagging av industri og produksjon. Veksten av tjenesteytende yrker fører til at OECDs retorikk overfor Norge blant

annet dreier seg om å utvikle en kunnskapsbasert skole som gir hver enkelt elev et godt grunnlag for læring både i høyere utdanning og for læring videre i arbeidslivet.

Norge kan i prinsippet fortsatt føre en nasjonal skolepolitikk og gjør det i høy grad. Samtidig er det åpenbart at vår deltakelse i OECD og EU samarbeidet på utdanningsområdet, er med å presse fram en internasjonalisering og en tilpasning av vårt utdanningssystem med pluss og minus sider. Innenfor dette systemet innebærer dette at EU bestemmer målene og langt på vei innholdet, mens nasjonalstatene og de lokale nivåene skal stå for implementeringen og valget av virkemidlene. EUs overnasjonale organer skal initiere samordne og kontrollere. Særlig problematisk er det at EU gjennom sin virksomhet på utdannings-området er mer preget av en instrumentell forståelse av utdanningens funksjon som virkemiddel for økt konkurranseevne og økonomisk vekst, enn forståelsen av utdanning som dannelse og kultivering (Karlsen, 2011).

2.1.2 Endringer i norsk skole og utfordringer for arbeid med sosial kompetanse

Grunnskolen i Norge har historisk sett vært preget av statlig regulert enhetsskoletenkning der danningen og sosialiseringprosesser har spilt en sentral rolle i skolens funksjon. Denne tenkningen står fortsatt sterkt, men i løpet av de siste ti-årene har Norge som land endret seg både politisk og pedagogisk. Mye av dette skyldes internasjonale trender og deregulering både innenfor politikk og utdanning. Vi beveger oss stadig lenger bort i fra statlig regulering med vekt på danning, og påvirkes samtidig av internasjonalisering og globalisering preget av utdanning (Karlsen, 2011).

Denne dreiningen av politikken påvirker også det skolepolitiske. Etter at Norges resultater lå under det som var forventet i PISA undersøkelsene fra 2000 og 2003, mente daværende kunnskapsminister Kristin Clemet at hun hadde et kunnskapsgrunnlag for å føre norsk skolepolitikk mot en mer resultatstyrt skole. Et enstemmig Storting vedtok en ny utdanningsreform som ledet frem mot den nye læreplanen Kunnskapsløftet (Utdanningsdirektoratet, 2015a). Læreplanen ble nå styrt av fag og kompetansemål.

En utfordring for fremtidens skole kan derfor dreie seg om hvordan man tar vare på barn og unges sosiale utvikling og dannelsesprosess i et pedagogisk landskap som preges stadig mer av det kunnskapsbaserte og markedsregulerte.

Selv om Norge preges av de internasjonale trendene, klarer vi allikevel å stå i mot mye av ”presset” utenfra, da det som tidligere nevnt er opp til nasjonalstatene hvordan målene implementeres og hvilke virkemidler som tas i bruk (Karlsen, 2011). Gjennom opplæringsloven og Kunnskapsløftet, som blir nærmere belyst i avsnitt 2.2.2, kommer det tydelig frem at arbeid med sosial kompetanse står sterkt i vår skoletradisjon. Og refleksjonene rundt fremtidens skole i avsnitt 2.1.3 viser at dette vil være et tema i norsk skole i fremtiden. Samtidig tar forskningsmiljøer opp problematikk rundt spørsmålet, og hevder at vi bruker for lite tid og ressurser på utvikling av barn og unges sosiale kompetanse.

Barn og unges sosiale kompetanseutvikling er et underkommunisert og underprioritert tema i hele utdanningsløpet. Det moderne samfunn stiller like store krav til sosiale samhandlingsferdigheter som til lesing, skriving og regning (Ogden, 2012). Det uttrykkes her en bekymring over at vi i norske utdanningsinstitusjoner ikke har nok fokus på å utvikle sosial samhandling. Vi lever i et individfokustert samfunn der alle skal opp og frem.

Individualisering gir nesten grenseløse muligheter til å forme sin egen tilværelse gjennom en lang rekke valg innenfor utdanning, arbeidsliv, livsstil og forbruk. På den andre side er det en ufrihet ved og ikke kunne frigjøre seg fra alle disse mulighetene (Illeris, Katznelson, Nielsen, Simonsen, & Sørensen, 2009). For de aller fleste unge utgjør skolen og utdannelsessystemet den sentrale arena for individualisering. Tidligere var det ikke så mange valg og muligheter. Mye var fastlagt gjennom normer og tradisjoner. I dag er det både mulig og nødvendig å forholde seg til valg av utdanning, arbeid, familieform, boforhold i et senmoderne stressende samfunn hvor presset er stort på de unge (Illeris et al., 2009).

2.1.3 Skolen og kompetanse for fremtiden

Kunnskapsdepartementets pressemeldinger, etter at regjeringen tiltrådte høsten 2013, fokuserer blant annet på skjerping av opptakskrav til lærerutdanning, heving av kvalitet på universiteter og høyskoler og en tredobling i satsing på videreutdanning av lærere (Kunnskapsdepartementet, 2015). Dette kan gi et inntrykk av at fag og utdanning er viet mer plass enn temaer som dreier seg om danningsaspektet og utvikling av sosial kompetanse. Likevel er utredningen om fremtidens skole som kom i løpet av høsten 2014 interessant i forhold til innføring av nye kompetanseområder og grunnleggende ferdigheter i skolen. Et utvalg har sett på hvilke krav fremtidens samfunns – og arbeidsliv vil stille til norsk skole. Utredningen, *Elevenes læring i fremtidens skole*, sier at evne til kritisk tenkning,

problemløsning, kommunikasjon og samarbeid vil bli viktig i fremtiden (NOU 2014:7, 2014). Høsten 2014 var delutredningen klar og hovedinnstillingen skal være ferdig senest 15. Juni 2015 (Kunnskapsdepartementet, 2015). Utvalget legger til grunn at kompetansebegrepet må være bredt. Kompetanse inkluderer både de kognitive, praktiske, sosiale og emosjonelle sidene ved elevenes læring (NOU 2014:7, 2014). Rapporten har vært ute til høring hos ulike organisasjoner innen skole og utdanning. Skolen beskrives av her som en betydningsfull arena for å utvikle sosial kompetanse. Flere av disse tror at disse kompetanseområdene vil ha stor betydning i fremtiden fordi flere og flere yrker innebærer kontakt med andre mennesker. Det pekes på at samarbeid, relasjonell kompetanse, medbestemmelse og medansvar vil være avgjørende i fremtidens arbeidsliv, og at samarbeid og kommunikasjon er områder som elevene må få tilbakemeldinger på (NOU 2014:7, 2014). Mange av organisasjonene er opptatt av at elevene må sikres opplæring i demokrati, samfunnsengasjement, respekt for menneskeverd, solidaritet og nestekjærlighet. Alt dette er nedfelt i dagens formålsparagraf for skolen, men flere av organisasjonene er bekymret for at hurtige endringer og globalisering setter demokratiet i sin nåværende form under press. I dag sier læreplanen at noen grunnleggende ferdigheter er nødvendige forutsetninger for læring og utvikling i skole, arbeid og samfunnsliv. I kompetansemålene i læreplanene for fag, er fem grunnleggende ferdigheter integrert i premissene til det enkelte fag. Disse er definert som det å kunne, lese, regne, uttrykke seg muntlig og skriftlig, og bruke digitale verktøy (Utdanningsdirektoratet, 2015a). Elevene skal i arbeidet med fagene tilegne seg de grunnleggende ferdighetene, som er forutsetning for videre utvikling og læring. Ifølge læreplanen skal elevene øve på disse i alle skolens fag. Om disse nye kompetanseområdene blir definert som nye grunnleggende ferdigheter vil det sannsynligvis få innvirkning på hvordan man jobber med sosial kompetanse i skolen fremover. Skal utviklingen av de ulike kompetanseområdene integreres i alle fag, eller vil etterspørselen etter alle disse former for kompetanse gjøre at arbeidsmåtene i skolen må fornyes? Vil fagene som vi har i skolen i dag bestå, eller vil det komme nye fag til mens andre bli tatt bort? Dette er uavklarte spørsmål.

Læreplanens generelle del i dag fokuserer på at skolen skal legge til rette for at elevene skal kunne utvikle sosial kompetanse ved blant annet å få øve seg på ulike former for samhandling, problem- og konflikthåndtering (Utdanningsdirektoratet, 2015a). Det kan allikevel bli en forskjell på hvordan arbeid med sosial kompetanse utføres i dag og fremover. Dersom det utvidede kompetansebegrepet blir en del av de nye grunnleggende ferdighetene i skolen, kan sosial kompetanse bli noe som skal øves på jevnlig i alle skolens fag slik det gjøres med de grunnleggende ferdighetene som gjelder for dagens læreplan.

Selv om Norge blir påvirket av internasjonal utvikling og trender innen utdanningsfeltet, vil det i tiden fremover allikevel være et stort handlingsrom for å fokusere på sosial kompetanse i skolen som blant annet rapporten om fremtidens skole legger opp til og som lovverk og læreplan bygger opp under.

2.2 Sosialkompetanse og dens rolle i skolen

I kapittelet om sosialkompetansens rolle i skolen tar avsnitt 2.2.1 for seg selve begrepet og personer som har hatt en rolle i forhold til sosial kompetanse i utviklingen av læringsteorier. Avsnitt 2.2.2 ser nærmere på hva læreplanen og opplæringsloven sier om skolens oppgaver i forhold til sosial kompetanse. Læreren og skolens rolle tas opp i avsnitt 2.2.3 og kapittelet om sosialkompetansens rolle i skolen avsluttes med ulike miljøer og jevnaldrendes betydning for utviklingen av barns sosiale kompetanse i avsnitt 2.2.4.

2.2.1 Begrepet sosial kompetanse

Definisjoner av sosial kompetanse viser til at vi er avhengige av å utvikle ulike egenskaper for å kunne delta i felleskap med andre.

Vi kan definere sosial kompetanse som et sett av ferdigheter, kunnskap og holdninger som trengs for å mestre ulike sosiale miljøer, som gjør det mulig å etablere og vedlikeholde sosiale relasjoner og som bidrar til at trivsel økes og utvikling fremmes (Garbarino, 1985, s. 80).

Barn forsøker å dekke universelle behov på kulturelt forskjellige og samfunnstilpassede områder. Deres sosiale kompetanse er derfor ikke en generell egenskap, men tilpasset den økologiske nisjen man er en del av (Ogden, 2009).

I pedagogisk sammenheng er synet på hvordan vi mennesker utvikler oss på ulike områder, også sosialt, i stadig endring. Her er en kort presentasjon av bidragsytere innenfor pedagogikk/psykologi som har utarbeidet grunnleggende tanker om sosial kompetanse, Piaget, Vygotsky og Bandura.

Det første store skiftet kom med overgangen fra behaviorismen til kognitivismen (Svartdal, 1993). Behaviorismen var en retning som definerte psykologi som det vitenskapelige studiet av atferd hos dyr og mennesker. Kognitivismen satte fokus på menneskets indre liv i synet på

læring. Den sveitsiske psykologen og filosofen Jean Piaget la et vesentlig grunnlag for dette synet. Han hevdet at konkrete erfaringer og handlinger er elementære for utvikling av intelligens og tenkning (Raaheim & Teigen, 2012). I flere tiår var han sentral for pedagogisk tenkning. Det at individet selv, aktivt må konstruere kunnskapen sin, var et viktig element i Piagets teorier (Piaget, 1973). I ettertiden vil han derfor alltid være forbundet med retningen konstruktivismen (Ådlandsvik, 2005). Selv om Piaget i dag blir kritisert for blant annet mangel på vesentlige elementer som motivasjon og emosjon og hvilken kultur mennesket utvikler seg innenfor, var han opptatt av å ikke gi barna de rette svar, men legge til rette for at de selv skal finne løsninger på problemer. Blant annet mente han at lek og sosial samhandling er motorer i kognitiv utvikling og at samhandling med jevnaldrende er essensielt (Frønes, 2010). Piaget var lenge en inspirator for pedagoger, og etter hvert skulle en av hans arvtakere bli den russiske psykologen Lev Vygotsky. Han mente at menneskets dannelse av personlighet kontinuerlig er bestemt av sosiale og kulturelle kontekster. Vygotskys ambisjon var et nytt paradigmeskifte innenfor psykologien om å utvikle en teori om menneskets sosiokulturelle utvikling som en kontinuerlig, interaktiv og meningsdannende prosess (Rodina, 2012). I motsetning til Piaget som sa at det var de indre logiske operasjonene som spilte en fundamental rolle for menneskets mentale aktivitet, så Vygotsky dette i et sosiokulturelt perspektiv der den kognitive utviklingen skjer i sosial samhandling med andre. Han koblet indre læreprosesser med samspillsprosesser, og var opptatt av sammenhengen mellom språk, tenkning, læring og utvikling, der språket er en nødvendighet for den intellektuelle utviklingen (Ådlandsvik, 2005). Vygotsky brøt med den tradisjonelle psykologiens fokus på introspeksjon til fordel for en sosialpsykologisk, kontekstuell forståelse av mennesket (Rodina, 2012). Introspeksjon er en psykologisk forskningsmetode som består i bevisst selviakttagelse og rapportering av egne opplevelser. Introspeksjon var en av den klassiske psykologis hovedmetoder. Vygotsky så utviklingen av barnet i en sosiokulturell kontekst der utviklingen skjedde i interaksjon med medlemmer av kulturen. Medlemmene kunne være foreldre, lærere eller andre som kunne rettlede og hjelpe barnet som såkalte ”støttende stilas” (Ådlandsvik, 2005). Vygotsky var opptatt av barns samhandling med hverandre. Han mente at vi lærer om verden ved å kommunisere med andre om den. Sentralt i hans teorier var den proksimale utviklingssonen, om avstanden mellom det man gjøre på egenhånd og det man kan gjøre ved hjelp av andre.

Albert Bandura , amerikansk psykolog tilknyttet Stanford University, er kjent for et lærings- og sosialpsykologisk syn på menneskets personlighet. I følge Bandura etableres personligheten i stor grad gjennom modellering eller observasjonslæring (Svartdal, 2015).

Han er både opptatt av det individuelt kognitive og det sosiale synet på læring. Hans sosial-kognitive teori blir omtalt som sosial læringsteori. Bandura er skeptisk til universelle stadieteorier og mener at utvikling er kontekststøttet og kan utvikle seg i mange mulige retninger (Ådlandsvik, 2005). Barn lærer av modellene sine og imitasjon spiller en rolle. Det er ikke bare voksne som påvirker, men også venner og eldre barn/ungdom. Bandura mener at kompetanser som kognitive, sosiale og atferdsmessige ferdigheter er nødvendige. Han er ikke bare opptatt av at individets evner spiller en rolle i læringsprosessen, men også troen på egne evner. Dette begrepet kaller han "self-efficacy". På norsk kan dette kalles selvoppfattet kompetanse. Selvoppfattet kompetanse er individets egen oppfatning og vurdering av sin kompetanse. Denne vurderingen av egen kompetanse er subjektiv og uavhengig av hvordan den vurderes av andre.

Noen barn kan overvurdere egen sosial kompetanse. Kompetansen kalles illusorisk hvis barn og unge overvurderer egen kompetanse i forhold til andres oppfatninger. Med økende alder synes barns vurderinger å bli mer moderate og nøyaktige. Egen oppfatning kan være like viktig som observert kompetanse, både for barns prestasjonsnivå, mentale helse og for å forstå hvordan de tilpasser seg nye situasjoner (Ogden, 2009).

Et annet aspekt i forhold til hvordan barn vurderer sin egen kompetanse er et overdrevent forhold til evalueringen av seg selv. Enkelte barn blir overdrevent selvkritiske når de har lagt perioden med ukritisk selvevaluering til side. Det er ingen forutsetning at de med høy kompetanse utnytter forutsetningene sine (Ogden, 2009).

Selvopplevd kompetanse er et vesentlig aspekt ved "virkelig" kompetanse. Elevens forståelse av seg selv er viktig. Barn og unge handler ut i fra det de tror om verden. Det vi tenker er avgjørende for hva vi gjør og lærer. "Barnet er i like stor grad som den voksne i stand til å tenke over sin egen tenkning, og å korrigere sine ideer og begreper gjennom refleksjon" (Bruner, Aukrust, & Christensen, 1997, s. 81).

Sosial kompetanse er knyttet til hvordan individet evaluerer sin egen kompetanse. Det er ikke tilstrekkelig at andre oppfatter deg som kompetent, et viktig element er at du tror på det selv.

2.2.2 Læreplanen og opplæringsloven

Den første setningen i læreplanverkets (KL06) generelle del lyder:

Opplæringens mål er å ruste barn, unge og voksne til å møte livets oppgaver og mestre utfordringer sammen med andre. Den skal gi hver elev kyndighet til å ta hånd om seg selv og sitt liv, og samtidig overskudd og vilje til å stå andre bi (Utdanningsdirektoratet, 2015a).

Opplæringen skal være med å tilføre holdninger og kunnskaper som skal vare livet ut. En rekke ulike kompetanser skal utvikles for å gjøre oss skikket til å fungere på alle de ulike arenaene vi oppholder oss, enten det er i privatliv, arbeidsliv eller organisasjonsliv. Videre sier læreplanen dette om opplæringens mål: ”Den må fremme demokrati, nasjonal identitet og internasjonal bevissthet. Den skal utvikle samhørighet med andre folk og menneskenes felles livsmiljø, slik at vårt land blir et skapende medlem av verdenssamfunnet” (Utdanningsdirektoratet, 2015a).

Både opplæringsloven og Kunnskapsløftet legger vekt på skolens mandat og forpliktelser i forhold til utviklingen av elevene som hele mennesker, både faglig og sosialt. Her er noen utdrag fra opplæringsloven (Opplæringsloven, 2015):

§ 1-1. *Formålet med opplæringa*

”Elevane og lærlingane skal utvikle kunnskap, dugleik og holdningar for å kunne meistre liva sine og for å kunne delta i arbeid og fellesskap i samfunnet. Dei skal få utfalde skaparglede, engasjement og utforskartrøng.”

§ 9a-1. *Generelle krav*

Alle elevar i grunnskolar og vidaregåande skolar har rett til eit godt fysisk og psykososialt miljø som fremjar helse, trivsel og læring.

§ 9a-3. *Det psykososiale miljøet*

Skolen skal aktivt og systematisk arbeide for å fremje eit godt psykososialt miljø, der den enkelte eleven kan oppleve tryggleik og sosialt tilhør.

§ 9a-4. *Systematisk arbeid for å fremje helsa, miljøet og tryggleiken til elevane (internkontroll)*

”Skolen skal aktivt drive eit kontinuerleg og systematisk arbeid for å fremje helsa, miljøet og tryggleiken til elevane, slik at krava i eller i medhald av dette kapitlet blir oppfylte.

Skoleleiinga har ansvaret for den daglege gjennomføringa av dette. Arbeidet skal gjelde det fysiske så vel som det psykososiale miljøet.”

Kunnskapsløftetets generelle del inneholder også punkter som angår denne kompetansen.

Blant annet sies det: ” Opplæringens mål er å ruste barn, unge og voksne til å møte livets oppgaver og mestre utfordringer sammen med andre” (Utdanningsdirektoratet, 2015a). Videre sies det:

Skolen må lære de unge å se fremover og øve evnen til å treffe valg med fornuft. Den må vende dem til å ta ansvar, til å vurdere virkningene for andre av egne handlinger og å bedømme dem med etisk bevissthet. (Utdanningsdirektoratet, 2015a).

Læreplanen gir føringer for det praktiske arbeidet i skolen i det som blir kalt;

”Prinsipper for opplæringen” (Utdanningsdirektoratet, 2015d). Det legges vekt på at elever og lærlinger i grunnopplæringen utvikler en bred basiskompetanse. Skolens ansvar for å utvikle elevenes sosiale kompetanse, motivasjon for læring og læringsstrategier er vektlagt. Denne delen av læreplanverket gjelder for alle fag og nivåer i grunnopplæringen og inkluderer den såkalte Læringsplakaten. Et sentralt punkt som berører sosial kompetanse sier:

” Skolen og lærebedriften skal stimulere elevene og lærlingene i deres personlige utvikling og identitet, i det å utvikle etisk, sosial og kulturell kompetanse og evne til demokratiforståelse og demokratisk deltagelse” (Utdanningsdirektoratet, 2015c).

2.2.3 Skolens og lærerens rolle i arbeidet med sosial kompetanse

Skolens har et samfunnsansvar i forhold til å utvikle barn og unge på mange andre områder enn det faglige. I skolen fokuseres det på elevenes måloppnåelse for de ulike kompetansemålene. Læreplanen er resultatorientert og legger vekt på faglig kunnskap (Utdanningsdirektoratet, 2015a). Samtidig er de ansatte i skolen forpliktet gjennom opplæringsloven å jobbe med det sosiokulturelle miljøet, slik at alle elever skal kunne trives, som et grunnlag for faglig utvikling. Skoleansatte står derfor hele tiden i et krysspess mellom

bruk av tid på det skolefaglige og bruk av tid til å jobbe med utvikling av et godt klassemiljø, sosiale ferdigheter og forebygging av problematferd. Vurdering av elevenes faglige utvikling får fokus i media gjennom offentliggjøring av nasjonale prøver og internasjonale storskalaundersøkelser. Lærere har fått omfattende og nye utfordringer når det kommer til planlegging og gjennomføring av undervisningen samt vurdering av elevenes arbeid. Dette handler ikke isolert sett om karakterer eller vurdering av det faglige resultatene, men som bidrag til å nå de sentrale mål for opplæringen. For at vurdering skal ha positive effekter for eleven, kan elevmedvirkning i vurderingsarbeidet være et virkemiddel. Dette forutsetter bevissthet fra lærerens side om hva som skal læres og hvordan man skal lære det.

Egenvurdering og lærers vurdering av ens arbeid kan styrke motivasjonen for læringsarbeidet og effektivisere veien mot målet (Engh, 2007).

Generelt er elevmedvirkning en forutsetning for demokratisk undervisning. Erfaringer viser at medvirkning bidrar til økt trivsel, motivasjon og faglig framgang. Dette styrker skolens mulighet til å fungere som en treningsarena i demokrati. Vi kan se konturene av en god spiral der elevens selvbilde og følelse av egenverdi blir styrket og dette slår positivt ut for læringsmotivasjonen.

Gjennom elevmedvirkning i læringsarbeidet, får lærere tilbakemeldinger om elevenes kompetanse og framgang. Tilbakemeldingene gir et grunnlag for å kartlegge elevenes aktuelle sone å bygge lærerrollen som et stillas slik Vygotsky beskriver den (Engh, 2007).

Hvordan påvirkes lærerens rolle i denne tiden der det politiske og pedagogiske landskapet er i forandring? Læreren får hele tiden nye utfordringer i forhold til utøving av sin praksis.

Forventningene til yrkesutøvelsen er i endring. Mye av lærerens arbeid blir byråkratisert.

Blant annet stilles det helt andre krav til dokumentasjon av arbeidet, gjennom vurdering og evaluering av elevenes resultater og undervisningen. Trenden går mot økt faglighet og mer kunnskap. Det snakkes om skjerpene opptakskrav til lærerutdanning, og en mastergrad som krav for å bli lærer i fremtiden. ”Lærerne blir stående i et spenningsfelt mellom kontrolltiltak og autonomi, mellom regulering og tilsyn og deregulering og marked” (Karlsen, 2011).

Denne kontrollen finner man igjen på alle nivåer i utdanningssystemet. Det er kvalitet i alle ledd som blir brukt som en hovedgrunn for disse. Tidligere har kvalitet tradisjonelt sett vært et faglig ansvar for hver enkelt lærer, fra grunnskole og opp til universitetsnivå (Karlsen, 2011). Kvalitet har blitt sett på som kjernen i lærerprofesjonen. Den enkelte lærer har selv stått for valg av undervisningsmetoder, stoffutvalg, veiledning og vurdering.

Utvikling av sosial kompetanse i klasserommet avhenger i stor grad av den enkelte lærers egnethet, evne og vilje til å jobbe med relasjoner og samhandling i elevgruppen. Det handler om tilstedeværelse i klassen og hvor mye tid og anledning man har til å jobbe med å utvikle et godt læringsmiljø for elevene. Skolen er både en sosial- og læringsarena. Derfor er det avgjørende at læreren evner å legge til rette for elevenes mestring på begge arenaene. Gjennom trygghet, konstruktivt sosialt samspill, inkludering og følelsen av mestring skapes et grunnlag for faglig læring i tillegg til personlig og sosial utvikling (Nordahl, 2010). For at lærere skal kunne jobbe med god klasseledelse og arbeid med relasjonsbygging mellom lærer/elev og elev/elev avhenger det at man får skolering i dette. Utdanningsdirektoratet har bedre læringsmiljø som uttalt satsningsområde (Utdanningsdirektoratet, 2015b).

2.2.4 Ulike miljøer og jevnaldrendes betydning for sosial kompetanse

Definisjonen til Garbarino i avsnitt 2.2.1 viser til at forskjellige miljøer kan kreve ulik sosial kompetanse. For barn og unge er vil dette også være tilfelle. Det vil stilles ulike krav og forventninger avhengig av hvilket miljø man oppholder seg i. Arenaer der man befinner seg til daglig kan være eksempler på dette. Barnehagen, skolen, idrettsklubben, hjemmet, butikken osv. vil kunne kreve ulike strategier. Sosial kompetanse vil da dreie seg om å tilpasse seg ulike miljøer og ha evnen til å skifte strategier fra situasjon til situasjon. Hva som er god eller hensiktsmessig sosial kompetanse er kontekstavhengig. Den kan ikke vurderes uavhengig av den kulturen denne kompetansen skal brukes innenfor (Ogden, 2009). Krav og forventninger kan variere i forhold som har med sosial klasse, etnisk og geografisk tilhørighet (by og land) og gjøre. Ulike lokalsamfunn kan ha ulike krav til sosial kompetanse. For barn vil det kunne være ulike forventninger på skolen i forhold til hjemme. Det kan være grunn til å tro at skolens krav og forventninger kan være til problem for barn som hjemme bruker andre former for sosial kompetanse (Nordahl, 2010). Dette underbygger viktigheten ved at skole og hjem samarbeider slik at barn mest mulig vil oppleve de samme forventningene hjemme som på skolen.

Som arena for barn og unges sosiale kompetanseutvikling, er det på skolen ikke bare den sosiale kompetansen i forholdet til lærerne som spiller inn. I tillegg til å kunne avkode sosiale regler i samspillet med voksne, vil barn også omgås jevnaldrende på skolen. Sosiale koder i disse settingene kan være ganske annerledes det som gjelder i møtet med voksne.

Jevnaldrende vil sette krav til hverandre. I forhold til de voksne på skolen vil det forventes

prososial atferd. Dette er positive, sosiale holdninger og handlinger som å hjelpe, oppmuntre, dele med andre, anerkjenne, inkludere og vise omsorg (Lamer, 1997). Det kan være motsetninger mellom det som forventes av jevnaldrende i forhold til lærere. F. eks kan det forventes av venner at man skal være i opposisjon. Dermed blir andre sosiale koder fremtredende. Elever som av lærere kan vurderes å ha en dårlig atferd er ikke nødvendigvis sosialt inkompetente. De kan fungere i andre sosiale settinger enn den som skolen forventer (Utdanningsdirektoratet, 2015b). Utviklingen av sosial kompetanse foregår både i friminuttene og i undervisningen og er en vesentlig del av barnas dannelse og identitetsutvikling. På skolen treffer barna mange jevnaldrende og de bruker mye av sin tid på å både etablere og opprettholde vennskapsrelasjoner. Elevenes handling gir dem sosial belønning og godkjenning fra jevnaldrende. Det sosiale elementet knyttet til jevnaldrende er fundamentalt i sosialiseringprosessen til barn og unge. Med bakgrunn i en mer sosial-kognitiv betinget læringsteori har det blitt utviklet tilnærminger til utvikling av sosial kompetanse som i større grad ivaretar de kognitive prosessene. For å kunne anvende sosiale ferdigheter så kreves det både perseptuelle ferdigheter og kognitive overveielser (Gresham & Elliot, 1990).

2.3 Sosial og emosjonell læring

Sosial og emosjonell læring (SEL) defineres som den prosessen der barn og voksne erverver og bruker de kunnskaper, holdninger og ferdigheter som er nødvendige for å forstå og håndtere følelser, sette og oppnå positive mål, føle og vise empati for andre, etablere og vedlikeholde positive relasjoner og ta ansvarlige beslutninger (CASEL, 2015).

Sosiale og emosjonelle ferdigheter er avgjørende for å være en god elev, borger og arbeidstaker. Risikofylt atferd samt vold og mobbing kan forebygges eller reduseres når det gjennom flere år med helhetlig innsats brukes tid til å utvikle elevenes sosiale og emosjonelle ferdigheter. Dette kan gjøres gjennom klasseromsundervisning, ved elevengasjement i positive aktiviteter i og utenfor klasserommet og gjennom involvering av foreldre (CASEL, 2015). Forskningscenteret Collaborative for Academic, Social and Emotional Learning (CASEL) ved universitetet i Illinois står bak en modell som viser fem kjernekompetanseområder som er grunnleggende for barn og unges utvikling av sosial og emosjonell kompetanse (CASEL, 2015). Se fig. 1

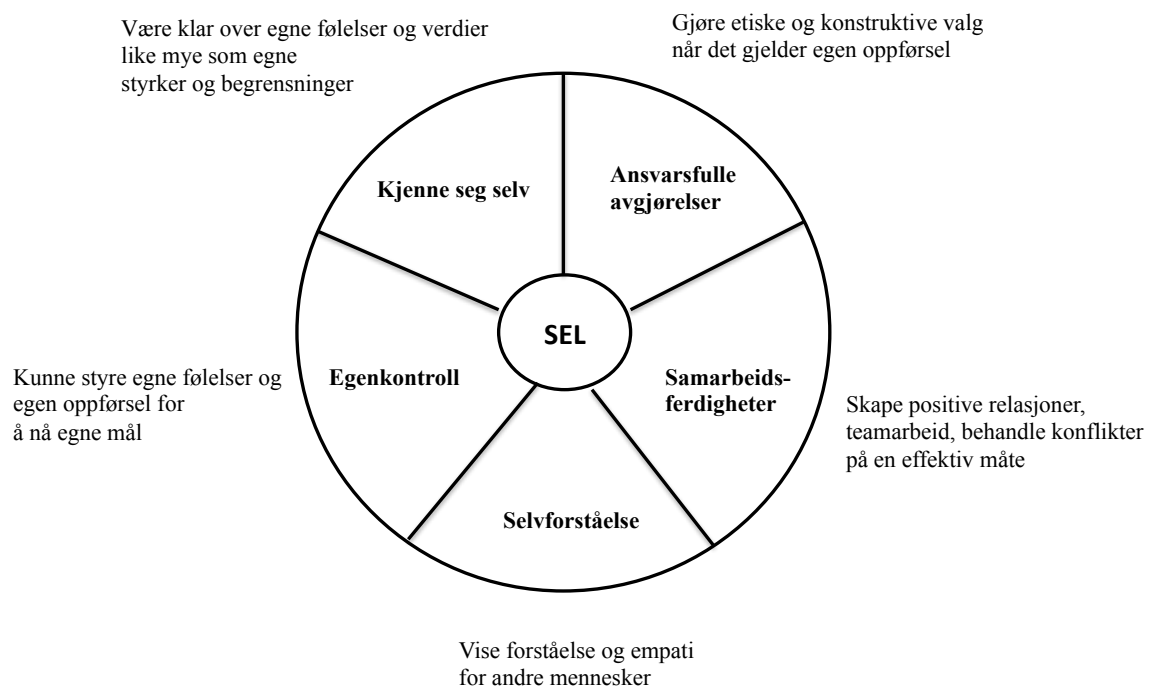

Fig 1. Kjernekompetanser for sosial og emosjonell læring (CASEL, 2015)

Disse fem områdene kan fungere som indikatorer på sosialkompetanse og dekker de grunnleggende sosiale ferdigheter som barn og unge benytter i samhandling med andre. Sosial kompetanse innebærer en samtidig mestring og avveining mellom de fem områdene. Når en omtaler atferd som kompetent, egnet, ønskverdig, positiv eller prososial så må dette fortolkes innenfor rammene av den sosiale og kulturelle konteksten som atferden forekommer i (Ogden, 2009). I de følgende avsnittene blir hvert av disse kjernekompetanse områdene belyst.

2.3.1 Selvforståelse

I begrepet selvforståelse legges det vekt på det å kunne ha empati og vise forståelse for andre mennesker. Empati forutsetter oppmerksomhet og respekt for andres uttalelser og synspunkter. Det å ta hensyn til hverandre, gi uttrykk for at de er lei seg når andre har det vondt er tegn på at man har selvforståelse (CASEL, 2015).

Empati er det å vise omtanke og ha respekt for andres følelser og synspunkter, og består av en kognitiv og en emosjonell komponent (Ogden, 2009).

Den kognitive komponenten dreier seg om å kunne se ting fra andres synsvinkel, mens den emosjonelle komponenten er å kunne leve seg inn i andres situasjon.

Empati vil også kunne handle om å kunne gi positive tilbakemeldinger, om å si i fra til voksne om at en setter pris på noe, si hyggelig ting til andre og at man lytter eller setter pris på dem.

Sensitive barn blir ofte bedre likt enn de som mangler interpersonlig sensitivitet.

Jenter og kvinner synes generelt å være mer empatiske enn menn, men begge kjønn ser ut til å utvikle sin empati fra tenårene (Goleman, 2007).

Empati kan knyttes til begrepet mentalisering. Den engelske psykoanalytikeren Peter Fonagy sees på som den sentrale grunnleggeren og forskeren innen teorien om mentalisering. Dette er et intellektuelt rammeverk for å forstå sosial kompetanse og psykisk helse. Fonagy definerer mentalisering som "holding mind in mind". Det vil si å være bevisst det bevisste. Det handler om å ha kontakt med egne tanker og følelser (Wallroth, 2010). Teorien om mentalisering bygges opp rundt en kjensgjerning om at alle mennesker oppfatter virkeligheten ulikt fordi vi har ulike erfaringer, interesser og kunnskaper. Det å lese andre og seg selv, hvordan vi fortolker hverandre og at selvet utvikles ved å observere seg selv via andre. Der empati dreier seg om å kunne se ting fra andres synsvinkel og det å kunne sette seg inn i andres situasjon, gjelder mentalisering både deg selv og andre. Mentalisering dreier seg om å se seg selv

utenfra og andre mennesker innenfra (Wallroth, 2010). Når man mentaliserer om et annet menneske tar man den andres perspektiv og prøver å forestille seg hva den tenker og føler. Man ”trer” ut av seg selv for å forstå andre.

2.3.2 Samarbeidsferdigheter

Samarbeid omfatter det å dele med andre, hjelpe andre, samt følge regler og beskjeder. Det dreier seg både om samarbeid med voksne og jevnaldrende og samarbeid med medelever (CASEL, 2015) (Gresham & Elliot, 1990). Samarbeidet med jevnaldrende kan beskrives som et horisontalt samarbeid mellom likeverdige partnere, mens samarbeid med voksne er mer asymmetrisk (Ogden, 2009). Asymmetrisk samarbeid forutsetter at barnet i større grad må følge beskjeder og regler som den voksne formidler. I arbeid og lek er samarbeid det å ignorere forstyrrelser, mestre omorganisering og om å bruke ventetid på en fornuftig måte. I klasserommet vil det å levere lekser til avtalt tid, holde orden i skolesakene og å gjøre skolearbeid ferdig være samarbeidsferdigheter. I skolen utøves samarbeid gjennom gruppe- og prosjekt arbeid. Det å følge beskjeder eller regler hjemme og på skolen å samarbeide. Manglende samarbeid er det vanligste problemet når barn har et konfliktfylt samspill med oppdragere (Ogden, 2009).

2.3.3 Egen kontroll

Egenkontroll er det å kunne styre egne følelser og egen oppførsel for å nå egne mål. Det vil si å bringe følelser under intellektuell kontroll (CASEL, 2015). Det handler ikke bare om undertrykking av følelser men av viljestyring av hvor og når følelsene skal uttrykkes (Ogden, 2009).

Denne form for kontroll kan deles inn i to grupper. Ferdigheter i konfliktløsning og sinnemestringsferdigheter (Gresham & Elliot, 1990). Ferdigheter i konfliktløsning er å godta at mennesker er forskjellige, å godta medelevers forslag til aktiviteter, reagere adekvat på gruppepress fra jevnaldrende. Ferdigheter i sinnemestring vil si å reagere adekvat på erting, mestre sinne i konflikter med jevnaldrende eller voksne, og ta i mot kritikk på en god måte.

2.3.4 Kjenne seg selv

Å kjenne seg selv er å være klar over egne følelser og verdier like mye som egne styrker og begrensninger, og å kunne hevde egne rettigheter når disse blir utfordret av andre. Dette er en selvhevdende atferd der man gir uttrykk for egne meninger, behov og følelser og forsøker å få forståelse og respekt for disse. Dette gjøres samtidig som man unngår å overse eller såre andres meninger, behov og følelser (CASEL, 2015).

Selvhevdelse dreier seg om å kunne ta initiativ i forhold til andre, å kunne si noe positivt både om seg selv og rose andre. Selvhevdende adferd omfatter å starte, endre eller avslutte samtaler og å dele følelser meninger og erfaringer med andre. Å si ifra til voksne om urettferdig behandling, tilby seg å hjelpe jevnaldrende og invitere andre til å delta i aktiviteter karakteriserer selvhevdende atferd (Ogden, 2009).

Hos barn i skolealder kan selvhevdelsesferdigheter være å kunne be andre om informasjon, presentere seg, samt å reagere på andres handlinger (Gresham & Elliot, 1990).

2.3.5 Ansvarsfulle avgjørelser

Ansvarsfulle avgjørelser vil si å kunne gjøre etiske og konstruktive valg når det gjelder egen oppførsel og å respektere samfunnets normer og regler (CASEL, 2015). For barn og unge kan dette handle om å gå på skolen, komme hjem til avtalt tid, holde ulike avtaler og generelt være til å stole på. Det dreier seg også om god kommunikasjon med andre samt å vise respekt for andres eiendeler. Å kunne kommunisere med voksne er medberegnet under denne ferdigheten. Om barn og unge befinner seg i et skolemiljø som er fullstendig omgitt av regler og kontroll vil mulighetene for å utvikle ferdigheten være begrenset, det motsatte er tilfelle der elevene har medbestemmelse å må ta konsekvenser av egne valg (Gresham & Elliot, 1990).

For at disse ferdighetene skal kunne utvikles, må de få anledning til å vise ansvarlig atferd gjennom å få organisere sin egen tid og planlegge egne aktiviteter. En forutsetning for ansvarlighet er derfor tillit til at barn kan være i stand til å holde avtaler og ta ansvar (Ogden, 2009).

2.4. Kartlegging av barns sosiale kompetanse i skolen (empiriske funn og prosjekter)

Flere små og store forskningsprosjekter har undersøkt barns læringsmiljø og sosiale kompetanse i skolen, både internasjonalt og nasjonalt. Et stort internasjonalt prosjekt er CASEL's store metaanalyse. Forskningscenteret CASEL ved universitetet i Illinois, mener å kunne dokumentere at programmer om sosial og emosjonell kompetanse bidrar til å fremme elevenes faglige læring. Siden tidlig på 2000 tallet har 213 ulike programmer inngått i analysen, og av disse har 80 blitt ansett for å ha oppfylt kriteriene for fortsatt forskning. Omlag 288 000 elever i alderen 5 til 18 år inngikk i studien. Ved nærmere analyse stod man igjen med 22 program som forskerne kunne anbefale ut fra de oppstilte kriteriene. Lions Quest, som heter MITT VALG i Norge, var blant disse 22 utvalgte programmene (CASEL, 2015).

I Norge er det ulike undersøkelser både nasjonalt og lokalt som kartlegger læringsmiljø, der sosial kompetanse står sentralt. I dette avsnittet vises det til en nasjonal undersøkelse og et lokalt prosjekt. Den nasjonale undersøkelsen, kalt Elevundersøkelsen som Utdanningsdirektoratet står bak omtales i 2.4.1 og det lokale prosjektet, FLIK i Kristiansand kommune i avsnitt 2.4.2. Kapittelet avsluttes med en beskrivelse av MITT VALG og planene med undersøkelsen som valideres i denne oppgaven.

2.4.1 Elevundersøkelsen

Utdanningsdirektoratet står bak Elevundersøkelsen. Dette er en nettbasert spørreundersøkelse for elever fra og med 5. trinn til utvidende skole. Den er obligatorisk for elever på 7. trinn og videregående trinn 1 (VG1). Gjennom undersøkelsen får elevene si sin mening om forhold som er betydningsfulle i forhold til læring og trivsel i skolen. Hensikten er å gi rektorer og lærere informasjon, slik at man kan sette inn riktige tiltak for å bedre skolehverdagen. Utdanningsdirektoratet utarbeidet forslag til hvordan resultatene bør følges opp. Her blir det anbefalt å ta utgangspunkt i resultatet for hele skolen og ikke bare for den enkelte elevgruppe. Argumentene for dette er at det er lettere å få i gang en diskusjon i en mindre gruppe dersom man tar for seg de samlede resultatene, da læringsmiljøet dreier seg om hele skolen og ikke bare den enkelte klasse. Direktoratet anbefaler at elevrådet, en gruppe lærere og andre ansatte samt skoleledelsen analyserer resultatene i sammen (Utdanningsdirektoratet, 2015e).

I tillegg foreslås det at foreldrerepresentanter trekkes inn. Under disse diskusjonene er det meningen at hver gruppe, på bakgrunn av analysen, foreslår en til tre forbedringsområder.

Kunnskap om utviklingsområder kan skolen hente på Utdanningsdirektoratets sider om læringsmiljø (Utdanningsdirektoratet, 2015b). Ellers opplyses det om at Skoleportens omtale av læringsmiljø kan gi ideer. Skoleporten er et verktøy for vurdering av kvalitet i grunnopplæringen. Pålitelige og relevante nøkkeltall om grunnopplæringen ligger her tilgjengelig for skoleeiere, skolen, foresatte, elever og andre interesserte (Skoleporten, 2015). Forslagene til forbedringsområder skal deretter drøftes av alle elever, ansatte og foreldrerepresentanter. Til slutt velger skolens ledelse ut hvilke områder som skal inkluderes i skolens utviklings- og virksomhetsplaner. Det skal kommes til en enighet om hvordan man skal jobbe med disse satsningsområdene. Etter den neste Elevundersøkelsen skal de nye resultatene analyseres og det skal drøftes om endret praksis har ført til forbedringer på satsningsområdene. Det er ulik praksis rundt om i norske kommuner og skoler hvordan man bruker resultatene fra Elevundersøkelsen.. Anbefalingen er at hele skolen med både elever, ansatte og foreldre tas med i evalueringsprosessen.

2.4.2 FLIK

FLIK står for *Forskningsbasert Læringsmiljøutvikling I Kristiansand*. Prosjektet har kartlagt læringsmiljøene i skoler og barnehager. Det har blitt vektlagt hva den enkelte enhet kan gjøre for å bedre læringsresultater og læringsmiljø. Prosjektet har som mål at barnehager og skoler i Kristiansand skal jobbe systematisk for å gi alle barnehagebarn og skoleelever et så godt læringsmiljø som mulig. Alle skal oppleve et inkluderende læringsmiljø, der de trives og lærer og hvor det blir mindre mobbing. Dette systematiske arbeidet startet i 2013 og skal vare ut 2016. Alle grunnskolene, de kommunale barnehagene og de aller fleste private barnehager er med på prosjektet. Dette innebærer omtrent 2600 ansatte. Det startet opp våren 2013.

Hovedsamarbeidspartner for FLIK prosjektet er *Laboratorium for forskningsbasert Skoleutvikling og Pedagogisk praksis* (LSP) ved universitetet i Aalborg.

Bakgrunnen for prosjektet er at kommunen de siste årene ikke har lykkes godt nok med å utvikle gode læringsmiljø. I Kristiansand er det mange barn som får spesialpedagogisk hjelp. Dette behovet øker jo eldre barna blir. Mye av tilretteleggingen rundt disse elevene skjer utenfor fellesskapet med de andre barna. I tillegg opplever kommunen at resultatene faglig på de nasjonale prøvene ikke er gode nok og at det er store forskjeller mellom skolene når det gjelder mobbing. Mange elever fullfører heller ikke videregående skole. Disse vanskelige og sammensatte forholdene førte til at bystyret og oppvekstsektorene i Kristiansand ble enige om

at det gjennom FLIK prosjektet skulle satses på å rette opp i dette. En sentral tanke i prosjektarbeidet er å kvalifisere de voksne i deres ansvar for utviklingen av et godt læringsmiljø og få de voksne til å forstå at barnas utbytte er de voksnes ansvar. I tillegg til forskere fra universitetet Aalborg er universitetet i Agder og Høgskolen i Hedmark med på prosjektet.

Den første store kartleggingen (T1) ble gjort i mars 2013. Alle barnehagebarn og elever ble invitert til å svare på en spørreundersøkelse der de skulle si noe om hvordan vi trivdes i barnehagen og på skolen og hvordan de opplevde den pedagogiske hverdagen. Barnas forhold til de voksne ble deretter kartlagt. Elevene på skolene sa noe om hvordan de opplevde undervisningen særlig i fagene matematikk og norsk. Kontaktlærerne vurderte hvordan hver enkelt elev fungerte sosialt, eventuelle vansker på skolen og elevenes læringsutbytte. Gjennom spørreundersøkelsen ønsket man å danne et bilde av de utfordringene som barnehager og skoler i Kristiansand hadde. Hensikten var at dette skulle gi et godt utgangspunkt for hvordan man skulle gripe an utfordringene på de forskjellige enhetene hvor det overordnede målet er å utvikle gode læringsmiljø. Rapporten var klar i januar 2014 (Kristiansand kommune, 2015). Noen hovedfunn presenteres her:

Analysen av (T1), viser svært store forskjeller mellom de ulike skolene i Kristiansand kommune. Forskjellene er store mellom alle geografiske områder og at det er en klar tendens til at de samme skolene scorer godt og mindre godt innen de ulike områdene. De faglige forskjellene mellom skoler er innen de fleste områder dobbelt så store som forskjellene mellom Finland og Norge på PISA undersøkelsen fra 2012. Funnene er markante og kan ikke forklares alene utfra foreldres forskjellige bakgrunn. Det bør derfor diskuteres om det er et likeverdig opplæringstilbud for alle elever i Kristiansand. Det er relativt store forskjeller både faglig og sosialt på de ulike skolene. Dette bør føre til en overordnet og grunnleggende diskusjon i kommunen om hvordan disse forskjellene kan reduseres slik at elevenes faglige læring, sosiale utvikling og personlige erfaringer kan forbedres i snitt for Kristiansand kommune (Nordahl, Qvortrup, Hansen, & Hansen, 2014).

FLIK prosjektet har foreløpig konkludert med at det trengs en diskusjon om hva som må til for å utjevne de store forskjellene i skolene og barnehagene i Kristiansand. Evalueringen av dette prosjektet involverer alle aktørene.

Forskjellen mellom Elevundersøkelsen, FLIK og MITT VALG er først og fremst at MITT VALG's undersøkelse skal brukes enda mer lokalt. Kartleggingen av den sosiale kompetansen hos elevene skal kunne føre til et implementeringsarbeid i etterkant der den

enkelte lærer skal kunne bruke resultatene fra undersøkelsen får å sette inn de riktige tiltakene for sin klasse uten å være del i et stort kommunalt eller en del av hele skolens prosjekt. Undersøkelsen til MITT VALG kan selvsagt brukes av hele skolen, men hensikten er at det skal være et anvendelig redskap for den enkelte lærer til bruk i egen klasse.

2.4.3 MITT VALG

MITT VALG er et program for utvikling av sosial og emosjonell kompetanse og et godt læringsmiljø. Det brukes både i barnehager, grunnskoler og videregående skoler. Hensikten er å forebygge problematferd som sinne, mobbing og bruk av rusmidler. Dette skal være med på å skape et godt og trygt miljø, som er forutsetningen for god faglig læring. Identitetsutvikling, sosial tilhørighet og mestringsevne er elementer i dette arbeidet (MITT VALG, 2015).

Programmet øver sosiale, emosjonelle, kognitive og atferdsmessige ferdigheter. Fokus er på hele læringsmiljøet, der dilemmaer rundt valgsituasjoner og gruppepress blir tatt opp. Skole og barnehage er betydningsfulle mestringsarenaer både sosialt og faglig. Forebyggende arbeid når det gjelder mobbing, helse og destruktiv atferd integreres i den daglige virksomheten i skolen (MITT VALG, 2015).

MITT VALG gir skoler og barnehager et konkret, metodisk verktøy i det forebyggende arbeidet. Programmet er ment for å hjelpe barn og unge til personlig vekst og utvikling og å hjelpe dem til å utvikle en positiv sosial atferd med vekt på samhandling og utvikling av sosiale og emosjonelle ferdigheter.

Foreldre involveres i programmet ved arrangement av foreldremøter, samt at foreldrene underveis i arbeidet med programmet får en oppdatering av hvilke temaer barna jobber med. Personalet i barnehager og på skoler blir skolert av MITT VALG instruktører før de tar i bruk undervisningsopplegget. Etter å ha prøvd det ut en stund, fra et halvt til ett år, tilbys deltagerne et oppfølgingskurs med blant annet muligheten til å dele erfaringer med hverandre (MITT VALG, 2015).

I arbeidet med å kartlegge elevenes sosiale kompetanse har MITT VALG et ønske om å kunne jobbe mer systematisk med implementering av opplegget i skoler og barnehager enn slik situasjonen er nå. Etter å ha vært på kurs opplever mange av deltagerne at de mer eller mindre blir overlatt til seg selv og at det blir opp til hver enkelt barnehage og skole hvordan

de ønsker å jobbe med tematikken. Disse erfaringene kommer fra tid til annen til uttrykk på oppfølgingskursene. MITT VALG har en intensjon om å få i gang et mer forpliktende samarbeid for oppfølging av arbeidet.

2.4.3.1 Erfaringer og evalueringer av MITT VALG i Norge

Siden starten i 1990 har MITT VALG blitt evaluert flere ganger. De første undersøkelsene var rapporter fra Markeds- og medieinstituttet (MMI, 1992) (MMI, 1994). Den gangen ga lærerne positive tilbakemeldinger om undervisningsprogrammet. Et representativt utvalg av lærere som arbeidet med programmet opplevde til en viss grad positive effekter hos elevene. Dette dreide seg om ulike opplevelser under bruk av programmet i klassene. Lærere mente å observere at elevene viste mer hensyn og omtanke til hverandre, evnen til å ta ansvar økte, evne til å stå imot ytre påvirkning, uttrykke følelser, vise økt evne til å opptre i klassesammenhenger samt økt selvfølelse. Disse rapportene bygger på lærernes observasjoner og vurderinger, og er i høy grad uttrykk for en brukertilfredshet.

Siden 2001 har MITT VALG gjennomført en planmessig og systematisk evaluering om arbeid med sosial kompetanse har effekt på elevatferd (Malmin, 2007a) (Malmin, 2007b). Det har vært gjennomført to og treårige longitudinelle design med pre- og posttest for intervensjon og kontrollgrupper for elever i grunnskolen. Intervensjonsskolene var skoler som jobbet systematisk med MITT VALG. Evalueringene viste at intervensjonsskolene hadde bedre resultat enn kontrollskolene på enkelte variabler som for eksempel:

- færre elever hadde prøvd å drikke alkohol
- flere elever hadde snakket med sine foreldre om rusmidler
- bedre resultat på ulike spørsmål om sosiale ferdigheter og sosial trivsel

Det som først og fremst skiller denne undersøkelsen fra de tidligere evalueringene av MITT VALG's program er at denne skal kunne brukes av hver enkelt lærer, skole eller kommune som et verktøy for å kartlegge den sosiale kompetansen i den enkelte klasse eller på hver enkelt skole. Etter gjennomføringene vil læreren få en rapport med en oversikt over elevenes svar. Deretter kan det settes inn tiltak på de områdene hvor det trengs å øve på sosiale ferdigheter, f. eks samarbeidsferdigheter. MITT VALG's lærerveiledninger har mange ulike leksjoner som kan brukes i dette arbeidet.

De tidligere studiene har hatt som hensikt å forske på hvorvidt systematisk arbeid med sosial kompetanse gjennom MITT VALG's program har hatt en virkning eller ikke. Disse studiene har derfor ikke vært spesifikt til hjelp for de enkelte klassene som har deltatt, i motsetning til denne som har som mål å kunne utvikles til å bli et konkret arbeidsredskap i kartleggingen og implementeringen av elevens sosiale kompetanse.

Sosial og helsedirektoratet samt Utdanningsdirektoratet satt i 2009 opplæringsprogrammet MITT VALG i kategorien programmer med dokumenterte resultater (Helsedirektoratet, 2015). Forskergruppen sier blant annet i sin anbefaling at analysen viser at undervisningsprogrammet kan dokumentere effekter når det gjelder elevenes selvoppfatning. Forskergruppen som var nedsatt av de to direktoratene, med Thomas Nordahl som leder, sier de beste programmene om forebygging av problematferd og utvikling av sosial kompetanse bygger på forskningsbasert kunnskap. De legger opp til evaluering av programmet og har en klar strategi for implementering. Forskergruppen sier videre at MITT VALG vektlegger viktige momenter når det gjelder å utruste elevene med grunnleggende sosialkompetanse. At programmet fokuserer på elevmiljøet virker å øke verdien av programmet. Varierte arbeidsformer og metoder fremstår som en styrke (Helsedirektoratet, 2015).

2.4.3.2 MITT VALG – ønske om kartlegging av elevers sosialkompetanse

I MITT VALG har det blitt vurdert ulike virkemidler for å kunne oppnå en bedre implementering av opplegget. En undersøkelse som kan brukes av den enkelte lærer, enkelte skole eller kommune til å kartlegge og evaluere implementasjonen har da vært en av ideene som har blitt diskutert. Ønsket er å utvikle en god undersøkelse som kan bli et verktøy som brukerne av programmet kan ha nytte av i sitt arbeid. Intensjonen med denne spørreundersøkelsen, er at den skal kunne fungere som et redskap for lærere for å kunne få tilbakemelding om elevenes egen oppfatning av sine sosiale ferdigheter. I første omgang er den tenkt for bruk i skolen for elever fra 5.-7. trinn, og etterhvert for ungdomstrinnet og videregående skole.

Undersøkelsen vil da kunne utføres som en pretest før man systematisk jobber med sosial kompetanse over tid. Ved å gjennomføre den samme undersøkelsen som en posttest, kan man studere om det har ført til endringer i forhold til hvordan elevene ser på sin egen

sosial kompetanse og om det har vært en utvikling i klassen.

Det er elementært å drive intervensjon for å øke sosialkompetansen. Flere prosjekter har iverksatt tiltak, men det mangler gode instrumenter som kan brukes til dette formålet. Programmet MITT VALG ønsker et instrument for å evaluere og gi lærere tilbakemelding. Derfor er det viktig å utvikle et som kan brukes til å måle disse ferdighetene hos barn i skolen og som kan identifisere områder hvor skolene har forbedringspotensial. Skoldialogens instrument tas i betraktning men det er uklart hvorvidt dette er egnet.

Målet med oppgaven er derfor å gjøre en validering av dette spørreskjemaet og vurdere om det egner seg som måleinstrument for MITT VALG og diskutere endringer og videreutvikling. Samtidig skal det foretas en undersøkelse om det spørreskjemaet kan gi svar på.

Utgangspunktet for Skoldialogens spørreskjema stammer fra et møte i Verdens helseorganisasjon (WHO) som ble avholdt i 1999 i Genève under tittelen United Nations Inter-Agency meeting (WHO, 1999). Målet med møtet var å generere konsensus blant FN's organer og å definere mål for læring av ferdigheter for livet (Life Skills), samt strategier for gjennomføring. Dette ble avtalt for å lette samarbeidet med de ulike organisasjonene som arbeider for å støtte utviklingen av disse ferdighetene. WHO påpeker at livsferdighets programmer innen utdanning er positivt for barn og unges sosiale utvikling. Mange land er opptatt av å utvikle disse ferdighetene for å blant annet forebygge problemer som vold i skolen og ”drop out”.

WHO's avdeling for psykisk helse har definert fem grunnleggende områder som er relevante på tvers av ulike kulturer.

- 1) Fatte beslutninger, løse problemer
- 2) Kreativitet og kritisk tenking
- 3) Selvbevissthet og empati
- 4) Kommunikasjonsevne og sosial kompetanse
- 5) Håndtering av følelser og stress

Disse fem områdene danner grunnlaget for spørreskjemaet i undersøkelsen. Problemet er at det er uklart hvorvidt disse grunnleggende områdene definert av WHO, som Skoldialogen har

utformet spørsmålene i spørreskjemaet ut ifra, dekker MITT VALG's interesseområder for sosial og emosjonell læring (CASEL, 2015).

3. Problemstilling og forskningsspørsmål

I forrige kapittel (avsnitt 2.1) ble det trukket fram på hvilken måte utdanningssektoren i Norge påvirkes av trender internasjonalt. Særlig storskalaundersøkelser som PISA fører til at skolen har fokus på elevenes faglige utvikling.

Likevel ser det ut som om det er en viss resistens mot å følge ”OECD-strømmen” i det norske samfunnet (Karlsen, 2011). Selv om mye tyder på at utdanning og marked er fremtidens perspektiv (avsnitt 2.1) er likevel andre verdier om f.eks., dannelsesperspektivet fremdeles et tema og både læreplanen (Utdanningsdirektoratet, 2015a) og opplæringsloven (Opplæringsloven, 2015), viser at utvikling av sosial kompetanse er et vesentlig aspekt ved skolens rolle i samfunnet (avsnitt 2.2.2). Utdanningsdirektoratet har også dette som et prioritert felt. Dette vises blant annet ved satsningen på programmer som forsøker å kartlegge elevers sosiale kompetanse. I kartleggingen benyttes ulike instrumenter, som er mer eller mindre dokumentert (avsnitt 2.4), en annen uklarhet er at disse prosjektene har ulik oppfatning av hva sosial kompetanse innebærer (avsnitt 2.4).

MITT VALG har som mål både å kartlegge og måle graden av intervensjon i skolene (avsnitt 2.4.3). Programmet har en filosofi som går mange år tilbake og har sitt utspring i USA. (avsnitt 2.4). Dette er bakgrunnen for den overordnede problemstillingen om *hvorvidt spørreskjemaet som benyttes av den svenske Skoldialogen er egnet for bruk i MITT VALG*.

I denne oppgaven skal det derfor foretas en innholds- og empirisk validering av Skoldialogens spørreskjema for å teste den konseptuelle egnetheten og den empiriske kvaliteten for bruk i MITT VALG. I en pilotundersøkelse av spørreskjemaet skal det avgjøres, ved hjelp av barns egne utsagn om sosial kompetanse, hvilke utsagn som kan avledes av spørreskjemaet i dets nåværende form.

Ut i fra denne bakgrunnen er forskningsspørsmålene som følger:

Innholdsvalidering:

Forskerspørsmål 1)

På hvilke områder stemmer innholdet i Skoldialogens spørreskjema overens med MITT VALGS målsetninger?

Empirisk validering:

Forskerspørsmål 2)

Hvorvidt kan vi fastslå dimensjoner i henhold til Skoldialogens og MITT VALGS målsetninger?

Deskriptiv statistikk:

Forskerspørsmål 3)

Hvordan vurderer elevene sin sosiale kompetanse i skolen?

Framgangsmåten for analysene blir beskrevet i neste kapittel Metode (Kapittel 4).

4. Metode

For å belyse de tre forskningsspørsmålene er det nødvendig å gå frem på forskjellige måter. Dette kapittelet tar derfor for seg designet (avsnitt 4.1), utvalget (avsnitt 4.2) og instrumentet (avsnitt 4.3) før selve fremgangsmåten for analysene forklares (avsnitt 4.4).

4.1 Design

Spørreundersøkelsen er en tverrsnittsundersøkelse som ble gjennomført høsten 2014. Skoldialogen stod for innsamling av data. Forut for gjennomføringen, ble det søkt, (Se vedlegg 1) og gitt tillatelse fra Norsk Samfunnsvitenskapelige Datatjeneste (NSD) (Se vedlegg 2). Elevenes foreldre skrev under på et skjema der de ga tillatelse til at elevene kunne besvare spørreundersøkelsen (Se vedlegg 3). Foreldrene fikk tilbud om å se spørsmålene på forhånd, på forespørsel. To foreldrepar benyttet seg av dette. Klassenes lærere fikk forut for gjennomføringen en inngående skriftlig veiledning med henhold til målet med undersøkelsen og hvordan den skulle gjennomføres. Det var et online spørreskjema. Den ble ledet av lærerne selv og varte ca. 20-30 minutter.

4.2 Utvalg

I undersøkelsen deltok 312 elever på mellomtrinnet fra fire ulike skoler. 46 prosent av disse var gutter og 54 prosent var jenter. Fordelingen på klassetrinnene vises i tabell 1:

Tabell 1: Fordelingen av elevene på de forskjellige klassetrinnene

	Antall	Prosent
5.trinn	62	19,6
6..trinn	102	32,8
7. trinn	148	47,6
Totalt	312	100,0

Skolene som deltok har ulik geografisk beliggenhet. To av skolene ligger i kommuner med ca. 5000 innbyggere, en i en kommune med ca. 25000 og den største skolen ligger i en kommune

med rundt 60000 innbyggere. Skolene ligger i sør Norge i fylkene Akershus, Buskerud og Østfold.

Skolene ble med på undersøkelsen etter direkte forespørsel. Ledelsen og lærerne ved skolene ble spurt under kurs med MITT VALG om de var interesserte i å delta som et prøveprosjekt. Det skal presiseres at de ikke ble med fordi det var noe grunnlag for å tro at det var åpenbare sosiale problemer i elevgruppene. Utvalget tok ikke sikte på å være representativ for hele populasjonen, da det ikke er plukket ut etter tilfeldighetsprinsippet. Utvalget er likevel forholdsvis stort og representerer en variert sammensetning av elever.

4.3 Instrumentet (Spørreskjemaet)

MITT VALG kontaktet Skoldialogen i Sverige. De arbeider med ulike undersøkelser i svensk skole (Skoldialogen, 2015). Undersøkelsen som var blitt utformet handlet om elevers egen vurdering av sin sosiale kompetanse. Det inneholdt et spørreskjema med 25 ulike spørsmål om temaet ¹.

Grunnlaget for spørsmålene i spørreundersøkelsen (avsnitt 2.4.3.2), har sin opprinnelse fra Verdens helseorganisasjon (WHO, 2015).

Spørreskjemaet er utformet med utgangspunkt i disse fem kategoriene. Det er utarbeidet fem spørsmål til hver kategori. Fem spørsmål om kategori 1) *Fatte beslutninger og løse problemer*, fem spørsmål om kategori 2) *Kreativitet og kritisk tenkning* osv. Målet med spørreskjemaet var at svarene til elevene skulle kunne gi en indikator på hvilke områder man bør jobbe med i klassen. Hvis elevene scoret lavt på f.eks. kategori 5) *Håndtering av følelser og stress*, ville det kunne indikere at dette var et område som klassen trengte å jobbe mer med gjennom ulike aktiviteter og leksjoner som omhandlet nettopp dette området.

Datasystemet som Skoldialogen bruker lager ulike former for rapporter ut i fra de innsamlede data. De bruker en Indikator analyse med poeng fra 0-1000. Indikator analysene indikerer

¹ De 25 spørsmålene i undersøkelsen var utformet i Sverige av erfarne personer som Lars Brodén, Tommy Sjöstrand Birgitte Kimber, Marianne Jansson Fredriksson og Jan Söderlund og ble oversatt fra svensk til norsk av høgskolelektor Gunnar Malmin ved Høgskolen i Oslo og Akershus samt meg selv. Den norske undersøkelsen har fire tilleggsspørsmål som angår mobbing, erting, vold og sårende og krenkende behandling. Disse er utformet av Gunnar Malmin.

hvor langt man har kommet i det målstyrte arbeidet. Den tar, i følge Skoldialogen, utgangspunkt fra internasjonal virksomhetsutvikling.

Informantene ble bedt om å svare på spørsmålene ved hjelp av et elektronisk spørreskjema. De fikk muligheten til å gå tilbake å forandre svarene underveis, hvis de ble i tvil eller angret på noe de hadde svart på tidligere. Spørreskjemaet besto av 25 spørsmål om temaene fra Verdens helseorganisasjon (WHO, 2015). Se tabell 2.

Tabell 2: Spørreskjemaet fra Skoldialogen

1) Fatte beslutninger, løse problemer

- Jeg vet hvilke mål jeg vil nå på skolen
- Jeg vet hva jeg skal gjøre med det som er viktig for meg
- Jeg kan takle sinne fra kamerater på en bra måte
- Jeg vet hva jeg skal gjøre for å hindre at en kamerat blir ertet
- Jeg vet hvordan jeg løser problemer som dukker opp

2) Kreativitet og kritisk tenking

- Jeg forsøker å gjøre det som får meg til å føle meg vel
- Jeg kan tenke meg hva som kan hende i ulike situasjoner
- Jeg stiller opp på det som vennene mine vil
- Jeg klarer å si nei til det jeg ikke vil gjøre
- Jeg vet hva jeg skal gjøre hvis flere av vennene mine er uenige med meg

3) Selvbevissthet og empati

- Det er mye som jeg selv mener jeg er god til
- Jeg vet hva jeg bør bli bedre på for å bli likt av vennene mine
- Jeg liker å si positive ting til andre
- Jeg har lett for å sette meg inn i hvordan andre har det
- Jeg holder meg for meg selv og bryr meg ganske lite om hvordan andre har det

4) Kommunikasjonsevne og sosial kompetanse

- Av de som kjenner meg, får jeg kommentarer som gjør meg glad
- Jeg sier ifra hvis noen forsøker å avbryte meg
- I vår klasse hjelper elevene hverandre med skolearbeidet
- Vi viser at vi setter pris på hverandre i vår klasse
- Jeg vet hva jeg kan gjøre for å bli en bedre venn

5) Håndtering av følelser og stress

- Jeg vet hva jeg skal gjøre når noen er sinte
 - Jeg vet hva jeg kan gjøre for å få en god følelse inne i meg
 - Når noe trist hender meg, forsøker jeg å forstå hvorfor
 - Jeg blir usikker og lei meg når vennene mine ikke lytter til viktige ting jeg vil si
 - Jeg blir sint når vennene mine oppfører seg dumt
-

Til disse spørsmålene fikk informantene fire ulike svaralternativ:

- Slik er det alltid
- Slik er det som oftest
- Slik er det av og til
- Slik er det aldri

Disse svarene tilsvarte verdiene: 3, 2, 1 og 0 på en Likertsskala

I tillegg bestod den av fire spørsmål om mobbing, erting, vold og sårende, krenkende behandling. Disse ble utviklet av Gunnar Malmin (Fagkonsulent i MITT VALG / høgskolelektor ved Høgskolen i Oslo og Akershus) for å passe inn i MITT VALG's målsetting om å være et program som jobber med mobbeforebygging. Disse tilleggsspørsmålene vises under, se tabell 3.

Tabell 3: Tilleggsspørsmål

-
-
- Er det noen som du mener er blitt mobbet av en klassekamerat de siste ukene?
 - Er det noen som du mener er blitt utsatt for vold de siste ukene?
 - Er det noen som du mener er blitt ertet de siste ukene?
 - Er det noen som du mener er blitt utsatt for sårende eller krenkende behandling de siste ukene?
-

Her var svaralternativene ja og nei som tilsvarte verdiene 1 og 0

4.4 Analysemåter

Oppgavens tre forskerspørsmål er så forskjellige at det gjør det nødvendig å gå frem på forskjellige måter for å belyse dem. Innholdsvalideringen (Forskerspørsmål 1) tar for seg utgangspunktet spørreskjemaet til Skoldialogen bygger på (avsnitt 2.4.3.2) og sammenligner det systematisk med det teoretiske grunnlaget for MITT VALG (avsnitt 2.3). På denne måten er det mulig å fastslå om spørreskjemaet avdekker alle områdene Skoldialogen og MITT VALG definerer som sosial kompetanse eller om spørreskjemaet bør utvides for bruk i MITT VALG. Den empiriske valideringen (Forskerspørsmål 2) består i å gjøre en eksplorativ faktoranalyse for å fastslå om sosial kompetanse kan oppfattes som et en- eller merdimensjonalt konsept. Det skal testes om spørsmålene kan sammenfattes til skalaer som dekker MITT VALGS forståelse av sosial kompetanse. Dette gjøres ved hjelp av å teste den interne konsistensen som måles i Cronbachs α . Dette gjøres ved hjelp av SPSS 22 (Field, 2013).

Til slutt blir funnene om barns sosiale kompetanse (Forskerspørsmål 3) beskrevet i form av deskriptive beregninger med SPSS 22.0 (Field, 2013). Disse grupperes ut i fra dimensjoner som samsvarer med MITT VALGS utgangspunkt. Funnene fremstilles grafisk.

Noen statistiske begrep bli erstattet med forkortelser. *Mean* som på norsk oversettes til *Gjennomsnitt* har forkortelsen **M**. *Standard Deviation* som på norsk blir *Standardavvik* forkortes med **SD**.

Størrelsen på utvalget har forkortelsen **N**.

I dette kapitlet ble det redegjort for design, utvalg, spørreskjemaet og analysemetodene. I neste avsnitt presenteres resultatene.

5. Resultater

I dette kapittelet presenteres funnene i forbindelse med innholdsvalideringen (avsnitt 5.1), den empiriske valideringen (avsnitt 5.2) og de deskriptive analysene (avsnitt 5.3).

5.1. Innholdsvalidering

På hvilke områder stemmer innholdet i Skoldialogens spørreskjema overens med MITT VALGS målsetninger? (Forskerspørsmål 1).

Innholdsmessig har temaene fra Skoldialogen mye til felles med MITT VALG's målsetninger. WHO's definisjon av "life skills" har temaer som omhandler mange av de samme aspektene. Likevel samsvarer ikke overskriftene helt med hverandre. Der Skoldialogen opererer med kategoriene: *1) Fatte beslutninger, løse problemer, 2) Kreativitet og kritisk tenking, 3) Selvbevissthet og empati, 4) Kommunikasjonsevne og sosial kompetanse og 5) Håndtering av følelser og stress*, bruker MITT VALG kategoriene fra CASEL: *Selvforståelse, Kjenne seg selv, Egenkontroll, Ansvarsfulle avgjørelser og Samarbeidsferdigheter*. I dette avsnittet skal hvert item vurderes ut ifra sin opprinnelige tilhørighet i Skoldialogen (Avsnitt 5.1.1) og vurderes som aktuelt item i henhold til MITT VALG (Avsnitt 5.1.2).

5.1.1 Skoldialogens grunnlag

Grunnlaget bygger opprinnelig på de fem kategoriene som nevnt i avsnitt 5.1 fra WHO. Hver av disse fem kategoriene omfatter i praksis to områder, slik at det i utgangspunktet er ti områder som skal dekke sosial kompetanse. Tabell 4 viser hvilke spørsmål i spørreskjemaet som hører hjemme i hver av disse.

Tabell 4: Skoldialogens grunnlag

WHOs kategorier	Items
Fatte beslutninger	<ul style="list-style-type: none"> - Jeg vet hvilke mål jeg vil nå på skolen - Jeg vet hva jeg skal gjøre med det som er viktig for meg
Løse problemer	<ul style="list-style-type: none"> - Jeg kan takle sinne fra kamerater på en bra måte - Jeg vet hva jeg skal gjøre for å hindre at en kamerat blir ertet - Jeg vet hvordan jeg løser problemer som dukker opp
Kreativitet	<ul style="list-style-type: none"> - Jeg forsøker å gjøre det som får meg til å føle meg vel - Jeg kan tenke meg hva som kan hende i ulike situasjoner
Kritisk tenking	<ul style="list-style-type: none"> - Jeg stiller opp på det som vennene mine vil - Jeg klarer å si nei til det jeg ikke vil gjøre - Jeg vet hva jeg skal gjøre hvis flere av vennene mine er uenige med meg
Selvbevissthet	<ul style="list-style-type: none"> - Det er mye som jeg selv mener jeg er god til - Jeg vet hva jeg bør bli bedre på for å bli likt av vennene mine
Empati	<ul style="list-style-type: none"> - Jeg liker å si positive ting til andre - Jeg har lett for å sette meg inn i hvordan andre har det - Jeg holder meg for meg selv og bryr meg ganske lite om hvordan andre har det
Kommunikasjonsevne	<ul style="list-style-type: none"> - Av de som kjenner meg, får jeg kommentarer som gjør meg glad - Jeg sier ifra hvis noen forsøker å avbryte meg - I vår klasse hjelper elevene hverandre med skolearbeidet
Sosial kompetanse	<ul style="list-style-type: none"> - Vi viser at vi setter pris på hverandre i vår klasse - Jeg vet hva jeg kan gjøre for å bli en bedre venn
Håndtering av følelser	<ul style="list-style-type: none"> - Jeg vet hva jeg skal gjøre når noen er sinte - Jeg vet hva jeg kan gjøre for å få en god følelse inne i meg - Når noe trist hender meg, forsøker jeg å forstå hvorfor
Håndtering av stress	<ul style="list-style-type: none"> - Jeg blir usikker og lei meg når vennene mine ikke lytter til viktige ting jeg vil si - Jeg blir sint når vennene mine oppfører seg dumt

Flere av disse spørsmålene kan passe inn i andre kategorier enn de de er ment for. De er ikke entydige i innordningen i skjemaet. En av kategoriene er *Sosial kompetanse*. Under dette punktet kan ”Jeg vet hva jeg bør bli bedre på for å bli likt av vennene mine” og ”Jeg vet hva jeg skal gjøre hvis flere av vennene mine er uenige med meg” passe inn, selv om de i utgangspunktet tilordnes henholdsvis kategoriene *Empati* og *Kritisk tenkning*. I noen kategorier finner vi kun to/tre spørsmål. Dette er relativt lite pr skala for et skjema i utprøvningsfasen.

5.1.2 MITT VALG’s grunnlag

MITT VALG’s teoretiske grunnlag tar utgangspunkt i CASEL’s modell for sosial og emosjonell læring i avsnitt 2.3 (CASEL, 2015). Items fra spørreundersøkelsen er vurdert og plassert inn de kategoriene som passer inn for MITT VALG i tabell 5.

Tabell 5: MITT VALG’s grunnlag

Kategori	Item
<u>Selvforståelse</u> (Vise forståelse og empati for andre mennesker)	<ul style="list-style-type: none"> - Jeg vet hva jeg skal gjøre for å hindre at en kamerat blir ertet - Jeg liker å si positive ting til andre - Jeg har lett for å sette meg inn i hvordan andre har det
<u>Kjenne seg selv</u> (Være klar over egne følelser og verdier like mye som egne styrker og begrensninger)	<ul style="list-style-type: none"> - Jeg vet hva jeg skal gjøre med det som er viktig for meg - Det er mye som jeg selv mener jeg er god til - Jeg vet hva jeg skal gjøre når noen er sinte
<u>Egen kontroll</u> (Kunne styre egne følelser og oppførsel for å nå egne mål)	<ul style="list-style-type: none"> - Jeg vet hvilke mål jeg vil nå på skolen - Jeg klarer å si nei til det jeg ikke vil gjøre
<u>Ansvarsfulle avgjørelser</u> (Gjøre etiske og konstruktive valg når det gjelder egen oppførsel)	<ul style="list-style-type: none"> - Jeg vet hvordan jeg tar tak i, og løser problemer som dukker opp - Jeg vet hva jeg skal gjøre for å bli bedre likt av mine venner
<u>Samarbeidsferdigheter</u> (Skape positive relasjoner, samarbeide, behandle konflikter på en effektiv måte)	<ul style="list-style-type: none"> - I vår klasse hjelper vi hverandre med skolearbeidet - Vi viser at vi setter pris på hverandre i vår klasse -

-
- Jeg vet hvordan jeg tar tak i og løser problemer som dukker opp
 - Jeg vet hva jeg skal gjøre hvis flere av vennene mine er uenige med meg
 - Jeg kan håndtere sinne fra kamerater på en bra måte
 - Jeg stiller opp på det som vennene mine vil
-

Ved å sammenligne Skoldialogen og MITT VALG's grunnlag, ser vi at de ikke samsvarer med hverandre. Det er innholdsmessige ulikheter. Likevel ser det ut til å være mulig å bruke spørsmål fra spørreskjemaet ved å innordne dem inn i MITT VALG's konsept.

5.2. Empirisk analyse

En faktoranalyse uten restriksjoner viser til seks dimensjoner. Under faktoranalysen kommer det frem at de opprinnelige, teoretiske faktorene ikke repliseres. De seks komponentene forklarer 51,33 prosent av variasjonen.

Faktoranalysen identifiserer seks komponenter med 2-7 utsagn i hver. Se tabell 6. Noen items kan ikke innordnes fordi de lader under 0,3.

Tabell 6: Rotated Component Matrix^a

	Component					
	1	2	3	4	5	6
4. Jeg vet hva jeg skal gjøre for å hindre at en kamerat blir ertet	.635					
14. Jeg har lett for å sette meg inn i hvordan andre har det	.608					
8. Jeg stiller opp på det som vennene mine vil	.557					
5. Jeg vet hvordan jeg løser problemer som dukker opp	.538					
3. Jeg kan takle sinne fra kamerater på en bra måte	.475					-.330
7. Jeg kan tenke meg hva som kan hende i ulike situasjoner	.467		.324			
10. Jeg vet hva jeg skal gjøre hvis flere av vennene mine er uenige med meg	.463		.348	.309		
13. Jeg liker å si positive ting til andre	.430	.378				
21. Jeg vet hva jeg skal gjøre når noen er sinte	.412			.341		
22. Jeg vet hva jeg kan gjøre for å få en god følelse inne i meg		.659				
12. Jeg vet hva jeg bør gjøre for å bli likt av vennene mine		.644				
6. Jeg forsøker å gjøre det som får meg til å føle meg vel		.633				
20. Jeg vet hva jeg kan gjøre for å bli en bedre venn		.611	.311			

16. Av de som kjenner meg, får jeg kommentarer som gjør meg glad		.479		.303	.416
23. Når noe trist hender meg, forsøker jeg å forstå hvorfor	.335	.366		.316	
15. Jeg holder meg for meg selv og bryr meg ganske lite om hvordan andre har det					
2. Jeg vet hva jeg skal gjøre med det som er viktig for meg		.301	.677		
1. Jeg vet hvilke mål jeg vil nå på skolen			.628		
11. Det er mye som jeg selv mener jeg er god til		.341	.551	.385	
17. Jeg sier i fra hvis noen prøver å avbryte meg				.699	
9. Jeg klarer å si nei til det jeg ikke vil gjøre				.620	
19. Vi viser at vi setter pris på hverandre i vår klasse					.785
18. I vår klasse hjelper elevene hverandre med skolearbeidet					.759
24. Jeg blir usikker og lei meg når vennene mine ikke lytter til viktige ting jeg vil si					.830
25. Jeg blir sint når vennene mine oppfører seg dumt					.755

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.

a. Rotation converged in 19 iterations.

Denne faktoranalysen åpner for nye overskrifter for kategorier enn de fem opprinnelige fra WHO. De nye faktorene stemmer overens med de fem kategoriene om sosial og emosjonell læring som ble beskrevet i teorikapittelet og som direkte passer i forhold til MITT VALG's teoretiske fundament. I tillegg til de fem første komponentene har denne analysen en sjette komponent som omfatter Tilhørighet til venner. Her presenteres de nye kategoriene:

For kategorien *Selvforståelse* ser vi at reliabiliteten er god. Den viser at Cronbachs α er høyere enn 0,7. Informantene svarer her positivt på items i kategorien med gjennomsnittsvar på like under 2, som tilsvarer *Slik er det som oftest, som* har verdien 2 på en Likertsskala.

Tabell 7: *Selvforståelse*

Komponent 1	M	SD
3.	2.04	.71
4.	2.31	.71
5.	1.90	.64
7.	1.94	.67
8.	2.14	.65
10.	1.93	.75
14.	1.94	.76
Skala	Cronbachs $\alpha = 0.71$ M = 1,98 SD = 0,42 min = 0 max = 3 N = 310	

Itemtekst
3. Jeg kan takle sinne fra kamerater på en bra måte
4. Jeg vet hva jeg skal gjøre for å hindre at en kamerat blir ertet
5. Jeg vet hvordan jeg kan løse problemer som dukker opp
7. Jeg kan tenke meg hva som kan hende i ulike situasjoner
8. Jeg stiller opp på det som vennene mine vil
10. Jeg vet hva jeg skal gjøre hvis flere av vennene mine er uenige med meg
14. Jeg har lett for å sette meg inn i hvordan andre har det

Den andre komponenten har fått den nye benevnelsen: *Kjenne seg selv* og har i likhet med den forrige kategorien en god konsistens med Cronbachs α på 0,74. Gjennomsnittsvarene er noe høyere her enn i den foregående komponenten; 2,18.

Tabell 8: *Kjenne seg selv*

Komponent 2	M	SD
6.	2.37	.66
12.	2.05	.81
16.	2.11	.67
20.	2.22	.70
22.	2.16	.77
Skala	Cronbachs $\alpha = 0.74$ M = 2,18 SD = 0,51 min = 0 max = 3 N = 310	
Itemtekst		
6. Jeg forsøker å gjøre det som får meg til å føle meg vel		
12. Jeg vet hva jeg bør gjøre for å bli likt av vennene mine		
16. Av de som kjenner meg, får jeg kommentarer som gjør meg glad		
20. Jeg vet hva jeg kan gjøre for å bli en bedre venn		
22. Jeg vet hva jeg kan gjøre for å få en god følelse inne i meg		

Kategorien *Egen kontroll* har færre items og derfor sannsynligvis en lavere reliabilitet. Også Her er gjennomsnittet på svarene over 2,10.

Tabell 9: *Egen kontroll*

Antall items 3

Komponent 3	M	SD
1.	2.02	.72
2.	2.26	.62
11.	2.00	.81
Skala	Cronbachs $\alpha = 0.60$ M = 2,10 SD = 0,54 min = 0 max = 3 N = 311	

Itemtekst

1. Jeg vet hvilke mål jeg vil nå på skolen
2. Jeg vet hva jeg skal gjøre med det som er viktig for meg
11. Det er mye som jeg selv mener jeg er god til

Kategorien *Ansvarsfulle avgjørelser* har kun to items og er kategorien med lavest reliabilitet. Gjennomsnittssvaret er 1,97.

Tabell 10: Ansvarsfulle avgjørelser

Antall items 2

Komponent 4	M	SD
9.	2.34	.75
17.	1.60	.85
Skala	Cronbachs α = 0.41 M = 1,97 SD = 0,64 min = 0 max = 3 N = 309	

Itemtekst

9. Jeg klarer å si nei til det jeg ikke vil gjøre

17. Jeg sier i fra hvis noen prøver å avbryte meg

Denne kategorien, *Samarbeidsferdigheter* har kun to items, men allikevel en god del høyere Cronbachs α enn *Ansvarsfulle avgjørelser*. Gjennomsnittsvaret er 2,04.

Tabell 11: Samarbeidsferdigheter

Antall items 2

Komponent 5	M	SD
18.	2.01	.77
19.	2.08	.75
Skala	Cronbachs $\alpha = 0.66$ M = 2,04 SD = 0,66 min = 0 max = 3 N = 305	

Itemtekst

-
18. I vår klasse hjelper elevene hverandre med skolearbeidet
19. Vi viser at vi setter pris på hverandre i vår klasse
-

Til slutt har vi den sjette komponenten; *Tilhørighet til venner*. Selv om denne ikke i utgangspunktet hører til i MITT VALG's teoretiske fundament, kan den tas med i betraktningen etter faktoranalysen da disse to items lader høyt på samme skala.

Tabell 12: *Tilhørighet til venner*

Antall items 2

Komponent 6	M	SD
24.	1,66	.93
25.	1,35	.90
Skala	Cronbachs $\alpha = 0.63$ M = 1,50 SD = 0,78 min = 0 max = 3 N = 305	

Itemtekst

24.	Jeg blir usikker og lei meg når vennene mine ikke lytter til viktige ting jeg vil si
25.	Jeg blir sint når vennene mine oppfører seg dumt
-

Når alle 25 spørsmål er med i en reliabilitetsanalyse utgjør Cronbachs α .84.

I en empirisk sammenlikning av skalaene sett fra en innordning i kategoriene til WHO (Skoldialogens grunnlag) og (MITT VALG's grunnlag) fastslåes det kvalitetsforskjeller.

Tabell 13 viser en reliabilitetsanalyse der de fem kategoriene fra WHO er representert. Her er det fem spørsmål i hver kategori og ingen har Cronbachs α over 0,7.

Tabell 13: Reliabilitets statistikk

Cronbachs α	Antall Items	Spørsmål
.60	5	1-5
.58	5	6-10
.32	5	11-15
.63	5	16-20
.50	5	21-25

Tabell 14 viser en reliabilitets analyse med de seks nye komponentene som passer inn i MITT VALGs konsept:

Tabell 14: Reliabilitets statistikk

Cronbachs α	Antall Items	Komponent
.71	7	1
.74	5	2
.60	3	3
.41	2	4
.66	2	5
.63	2	6

De to første komponentene viser nå Cronbachs α over 0,7. Vi ser at komponent fem og seks har en forholdsvis god reliabilitet selv om de kun inneholder to spørsmål hver. Generelt sett hadde det vært på sin plass å ha flere items per skala, noe som kunne ha ført til bedre reliabilitetsverdier. Selv om reliabiliteten er bedre dersom items blir innordnet etter MITT VALG's konsept har komponent tre og fire en forholdsvis lav reliabilitet.

5.3. Deskriptive analyser

I en statistisk analyse er det viktig å ha oversikt over dataene. Denne innsikten kan danne grunnlag for en dypere forståelse av resultatene fra analysen, og vil hjelpe på i fortolkningen av hva de betyr. Den deskriptive statistikken viser hva informantene har svart. I tillegg gir den informasjon over data og fordelingen av svarene (Sannes, 2004). Den deskriptive analysen tar utgangspunkt i de seks nye komponentene som oppstod under faktoranalysen:

- 1) Selvforståelse
- 2) Kjenne seg selv
- 3) Egen kontroll
- 4) Ansvarsfulle avgjørelser
- 5) Samarbeidsferdigheter
- 6) Tilhørighet til venner

Disse vil vises i figurer hvor gjennomsnitt og standardavvik er med. Standardavviket er på alle spørsmål under en. Dette viser at det er stor enighet om svarene, dvs. lite avvik fra snittet (Ringdal, 2012).

Figur nr. 2 viser de gjennomsnittlige svarene til komponenten *Selvforståelse* innordnet på en skala fra 0 = Slik er det aldri til 3 = Slik er det alltid.

Spørsmål 4: Jeg vet hva jeg skal gjøre for å hindre at en kamerat blir ertet (M = 2,31 ; SD = 0,71).

Spørsmål 14: Jeg har lett for å sette meg inn i hvordan andre har det (M = 1,94 ; SD = 0,76)

Spørsmål 8: Jeg stiller opp på det som vennene mine vil (M = 2,14 ; SD = 0,65)

Spørsmål 5: Jeg vet hvordan jeg løser problemer som dukker opp (M = 1,90; SD = 0,64)

Spørsmål 3: Jeg kan takle sinne fra kamerater på en bra måte (M = 2,04 ; SD = 0,71)

Spørsmål 7: Jeg kan tenke meg hva som kan hende i ulike situasjoner (M = 1,94 ; SD = 0,67)

Spørsmål 10: Jeg vet hva jeg skal gjøre hvis flere av vennene mine er uenige med meg (M = 1,93 ; SD = 0,75)

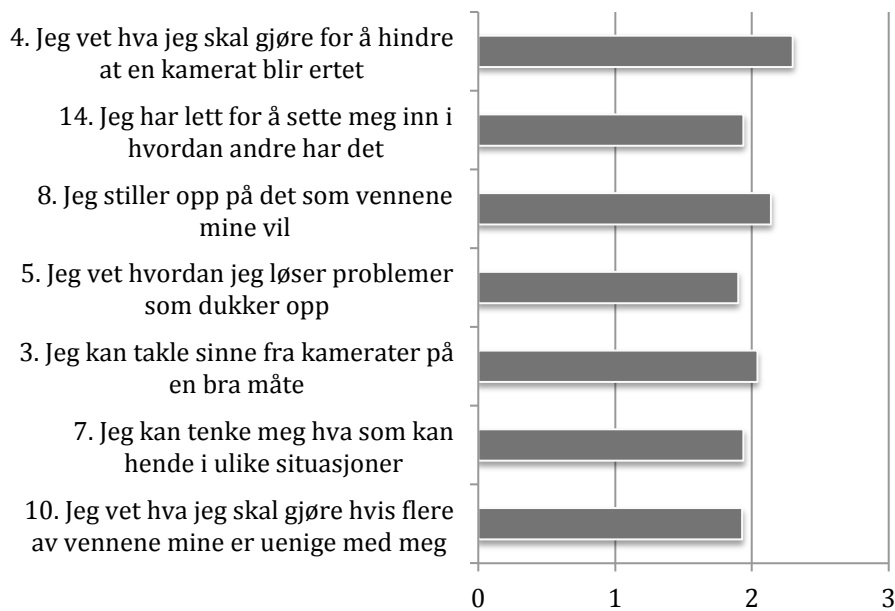

Fig. 2

Figur 3 tar for seg svarene til komponenten; *Kjenne seg selv* innordnet på en skala fra 0 = Slik er det aldri til 3 = Slik er det alltid.

Spørsmål 22: Jeg vet hva jeg skal gjøre for å få en god følelse inni meg ($M = 2,16$; $SD = 0,77$).

Spørsmål 12: Jeg vet hva jeg bør gjøre for å bli likt av vennene mine ($M = 2,05$; $SD = 0,81$)

Spørsmål 6: Jeg forsøker å gjøre det som får meg til å føle meg vel ($M = 2,37$; $SD = 0,66$)

Spørsmål 20: Jeg vet hva jeg kan gjøre for å bli en bedre venn ($M = 2,22$; $SD = 0,70$)

Spørsmål 16: Av de som kjenner meg, får jeg kommentarer som gjør meg glad ($M = 2,11$; $SD = 0,67$)

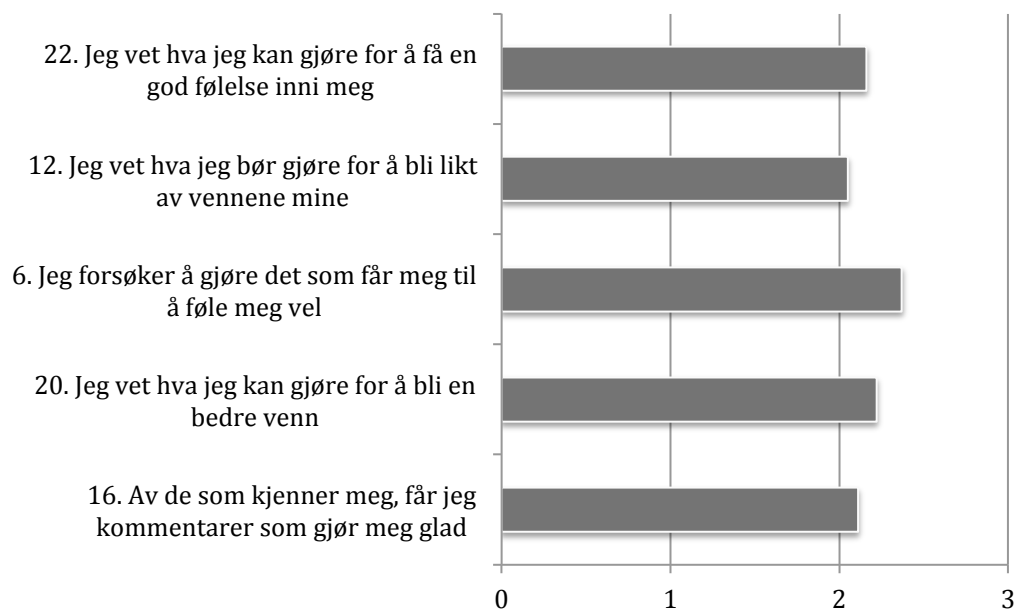

Fig. 3

I figur 4 presenteres komponenten; *Egen kontroll* innordnet på en skala fra 0 = Slik er det aldri til 3 = Slik er det alltid.

Spørsmål 2: Jeg vet hva jeg skal gjøre med det som er viktig for meg (M = 2,26 ; SD = 0,62)

Spørsmål 1: Jeg vet hvilke mål jeg vil nå på skolen (M = 2,02 ; SD = 0,72)

Spørsmål 11: Det er mye som jeg selv mener jeg er god til (M = 2,00 ; SD = 0,81)

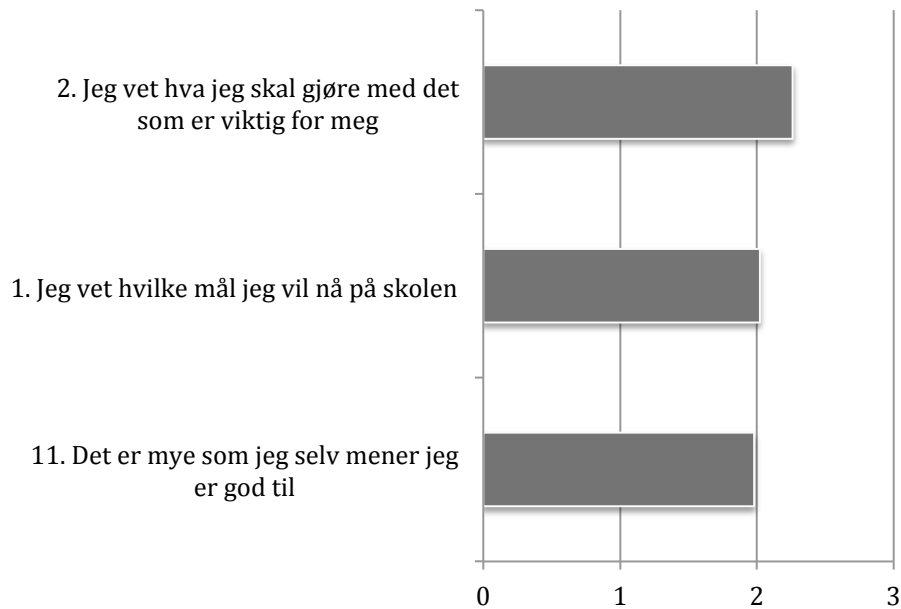

Fig. 4

Figur 5, *Ansvarsfulle avgjørelser* innordnet på en skala fra 0 = Slik er det aldri til 3 = Slik er det alltid viser

Spørsmål 17: Jeg ser ifra hvis noen prøver å avbryte meg (M = 1,60 ; SD = 0,85)

Spørsmål 9: Jeg klarer å si nei til det jeg ikke vil gjøre (M = 2,34 ; SD = 0,75)

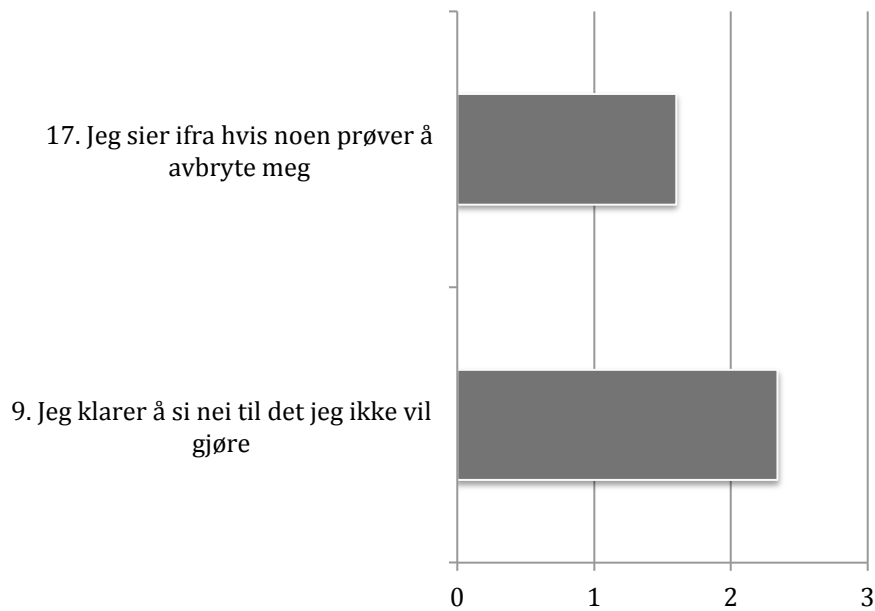

Fig. 5

Figur 6, *Samarbeidsferdigheter* innordnet på en skala fra 0 = Slik er det aldri til 3 = Slik er det alltid viser

Spørsmål 19: Vi viser at vi setter pris på hverandre i vår klasse ($M = 2,08$; $SD = 0,75$)

Spørsmål 18: I vår klasse hjelper elevene hverandre med skolearbeidet ($M = 2,01$; $SD = 0,77$)

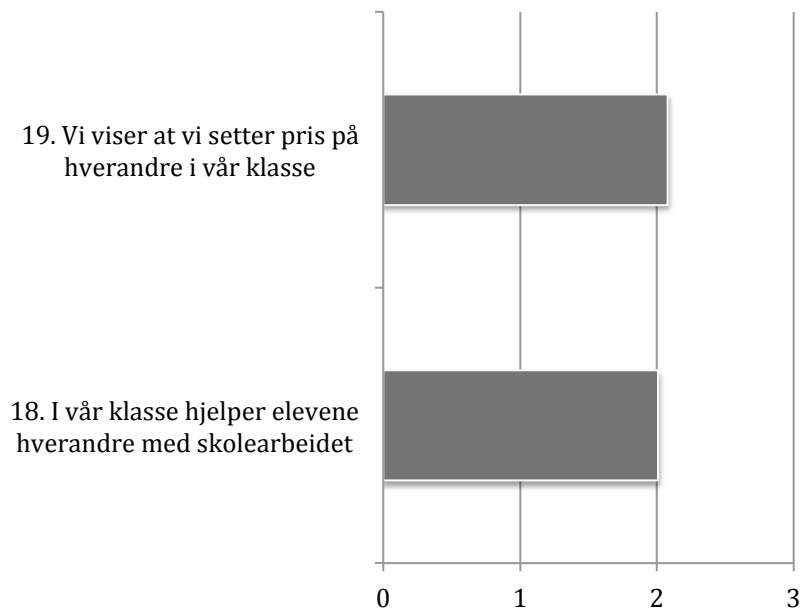

Fig. 6

I figur 7 presenteres *Tilhørighet til venner* innordnet på en skala fra 0 = Slik er det aldri til 3 = Slik er det alltid viser

Spørsmål 24: Jeg blir usikker å lei meg når vennene mine ikke lytter til viktige ting jeg har å si ($M = 1,66$; $SD = 0,93$)

Spørsmål 25: Jeg blir sint når vennene mine oppfører seg dumt ($M = 1,35$; $SD = 0,90$)

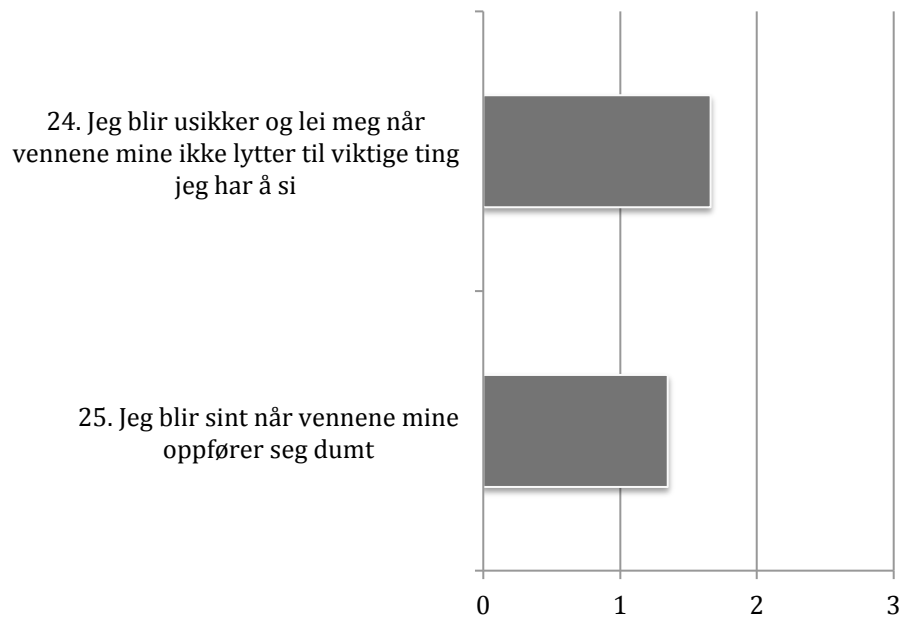

Fig. 7

De fire siste spørsmålene i undersøkelsen var tilleggsspørsmålene spesielt med tanke på MITT VALG. De omfatter temaer som innebar mobbing, vold, erting og krenkende/sårende behandling. Figur 8 viser svarene disse spørsmålene.

26. Mobbing: Her viser tallene at 24,6 prosent av elevene mener at noen har blitt mobbet av en klassekamerat de siste ukene, gutter 22,3 prosent og jenter 26,7 prosent.

27. Vold: Tallene viser at 22,5 prosent av elevene har sett noen blitt utsatt for vold de siste ukene. Her er det en tydelig forskjell på gutter og jenter. 26,6 prosent av guttene og 18,3 prosent av jentene har observert dette.

28. Erting: Disse viser de høyeste svarene i tilleggsspørsmålene. 42 prosent har sett noen blitt utsatt for erting, gutter 42,5 prosent og jenter 41,5 prosent.

29. Sårende eller krenkende behandling: 31,1 prosent har opplevd å se noen bli utsatt for dette. Gutter 35,3 prosent og jenter 28,8 prosent.

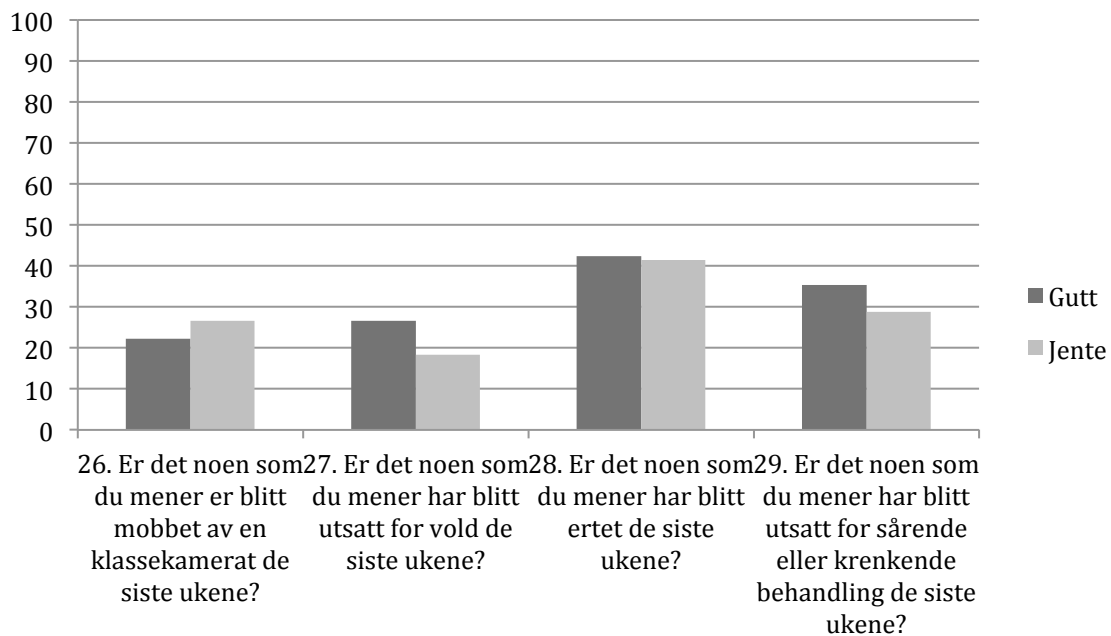

Fig. 8

6. Diskusjon

6.1 Diskusjon av funnene

I oppgaven ble det gjennomført en teoretisk innholdsvalidering og en empirisk validering før det ble sett på hva spørreskjemaet i den nåværende formen kan gi av informasjon. På denne måten ble spørreskjemaet belyst fra forskjellige perspektiv for å kunne si noe om dets egnethet for bruk i MITT VALG.

6.1.1 Innholdsvalideringen

Utgangspunktet til Skoldialogen var WHO's definerte områder for "life skills" (WHO, 1999). Disse hadde et innhold som på mange måter hadde mye til felles med MITT VALG's målsettinger (MITT VALG, 2015). "Problemet" var at oppdelingen ikke passet inn i MITT VALG's modell for sosial og emosjonell læring. Likevel er det mulig å bruke flere av spørsmålene kategorisert etter MITT VALG's teoretiske modell (CASEL, 2015). For MITT VALG er det vesentlig at innholdet i en fremtidig undersøkelse tar utgangspunkt i det teoretiske grunnfundamentet bygget på de fem kjerneområdene i modellen for sosial og emosjonell læring (CASEL, 2015). Metodebøkene med de ulike aktivitetene, leksjonene og oppgavene elevene møter gjennom programmet, er tilpasset disse. Det vil være enklere for lærerne som skal bruke undersøkelsen, dersom spørreskjemaet er konsentrert rundt dette innholdet istedenfor det opprinnelige utarbeidet av Skoldialogen etter WHO's kategorier. I oppgaven påpekes det at Skoldialogens spørreskjema kun dekker delaspekter av konseptet til MITT VALG. Det vil derfor være behov for en utvidelse av spørreskjemaet slik at det omfatter de områdene som mangler.

6.1.2 Den empiriske valideringen

For å finne ut egnede dimensjoner ble det gjennomført en faktoranalyse uten restriksjoner. Faktoranalysen viste seks faktorer og indikerer at sosial kompetanse ikke er et endimensjonalt fenomen, dvs. at de forskjellige dimensjonene bør betraktes hver for seg. Den seksfaktorielle løsningen oppklarer 51,33 prosent varians. Noen items viste seg og ikke være egnet fordi de ladet under 0,3. Faktoranalysen åpnet for nye komponenter enn de spørreundersøkelsen opprinnelig var basert på. Her viste de to første komponentene 1) *Selvforståelse* og 2) *Kjenne*

seg selv begge å ha en solid intern konsistens. Likevel viser spørreskjemaet middelmådige verdier i de andre skalaene, noe som viser behov for å utbedre spørreskjemaet med flere spørsmål. Om en utvidet versjon av spørreskjemaet forbedrer reliabiliteten, vil en ny undersøkelse med utvidet skjema kunne gi svar på.

Analysen viste at skjemaet med de 25 spørsmålene om elevenes vurdering av sine livsferdigheter til sammen hadde en indre konsistens med Cronbachs α på 0,84. Det kan derfor se ut som det er en god intern konsistens når alle spørsmålene er med. Det er uansett en større sjanse for høy Cronbachs α når det er så mange som 25 spørsmål. Faktoranalysen tyder på at konstruert sosial kompetanse er merdimensjonalt. Da skjemaet ble delt opp i de fem ulike temaene definert av Skoldialogen, hvor hver av de fem spørsmålene skulle henge sammen, viste det seg at Cronbachs α for hver av disse alle var under 0,7. En fokusering på aspektene til MITT VALG førte til høyere reliabilitetsverdier. Undersøkelsen viser at de områdene som dekkes av spørreskjemaet har en relativt god kvalitet med reliabilitetsverdier opp mot .74. Til å være et pilotprosjekt kan det sies å være et brukbart første utkast av spørreskjemaet.

6.1.3 Den deskriptive statistikken

Gjennomsnittsvaret, når alle spørsmålene fra den deskriptive analysen i kapittel 5.3 er med, er 1,97. Svaralternativet "Slik er det som oftest" hadde verdien 2. Dette kan tyde på at i denne undersøkelsen vurderer elevene sin sosiale kompetanse som god.

Betrakter man de enkelte aspektene så kan man slå fast at områdene "Selvforståelse" og "Kjenne seg selv" stort sett er middels utpreget. Det kan derfor i fremtiden være interessant å ta med variabler som gjør det mulig å knytte funnene opp mot faktorer som etnisk tilhørighet, familieforhold, antall søsken osv., for å se nøyere på om bestemte elevgrupper oppfatter sosialkompetansen forskjellig, og å finne ut hva som er viktig for en god sosialkompetanse.

I tillegg inneholdt undersøkelsen fire spørsmål om elevene hadde observert mobbing, vold, erting og krenkende atferd. Her viste resultatene i avsnitt 5.3 at mange elever hadde observert dette. Et paradoks som dermed dukker opp er hvorfor det forekommer så mye av denne typen atferd når elevene vurderer sin sosiale kompetanse så høyt som undersøkelsen viser? Her er Skoldialogens undersøkelse mangelfull, da den ikke spør hvordan elevene forholder seg til situasjoner der de ser andre bli utsatt for denne type atferd. En ny undersøkelse bør derfor

inneholde spørsmål som går på hva elevene gjør når de observerer noen som blir mobbet, utsatt for vold, ertet eller krenket på andre måter.

6.2 Diskusjon av metoden

Ved å bruke både en teoretisk og en empirisk fremgangsmåte oppnåddes et helhetlig perspektiv på oppgaven. Disse perspektivene utfyller hverandre.

6.2.1 Forslag til forbedring av spørreskjemaet

Spørreskjemaet bør endres før en ny prøveundersøkelse gjøres. Dimensjonene til Skoldialogen har vist seg og ikke samsvare med de temaene som MITT VALG har som sitt teoretiske grunnfundament. Faktoranalysen åpnet opp for nye komponenter som samsvarer med MITT VALG's målsetting. De fleste av Skoldialogens spørsmål kan brukes eller omformuleres for og tilpasses et nytt spørreskjema. I det nye spørreskjemaet vurderes det å bruke flere svaralternativer enn i det opprinnelige skjemaet som hadde fire faste alternativer. Det kan f.eks. velges en oddetallsskala med fem svaralternativer. Svaralternativene ligner de som er i den opprinnelige undersøkelsen, men det kan legges inn et femte slik at det ble oddetall i en Likert-skala.

Alltid, Ofte, Noen ganger, Sjelden, Aldri

Spørsmålene kan også gjøres spørrende istedenfor påstander som de opprinnelig var. Det opprinnelige skjemaet inneholdt variablene kjønn, skole og klassetrinn. Om det skal være andre variabler enn dette med i det nye skjemaet må drøftes. Hensikten med en undersøkelse som dette er at lærerne skal ha et instrument for å kartlegge hvordan elevene i klassen selv vurderer sin sosiale kompetanse, og å hjelpe læreren til å se hvilket eller hvilke av de fem hovedområdene innen sosial og emosjonell læring det trengs og jobbes med i klassen. Da er det ikke sikkert andre variabler er nødvendige i en ny undersøkelse. For mange variabler kan gjøre elevene lett identifiserbare, som igjen kan føre til etiske dilemmaer i forhold til gjennomføringen. På den annen side er det kanskje mulig å identifisere egenskaper og utgangspunkt som kan være viktige for utviklingen av sosial kompetanse. Forslag til nytt spørreskjema er Vedlegg 4.

6.3. Oppgavens relevans

Denne pilotundersøkelsen har vært utført for å gjøre en innholdsmessig og empirisk validering for fremtidig bruk av skoler som bruker MITT VALG som opplæringsprogram for utvikling av sosiale og emosjonelle ferdigheter. Undersøkelsen viste seg og ikke ha alle de kvalitetene som skulle til for å oppfylle kravene til MITT VALG. Konklusjonen er at undersøkelsen må utvikles videre for å bli et valid instrument. Det har vært av betydning å prøve den ut som en start på å utvikle en undersøkelse som kan måle det MITT VALG ønsker å måle. I fremtiden er det viktig for MITT VALG å kunne tilby et måleinstrument som er valid og reliabelt. Denne oppgaven og pilottesten vil ha en medvirkende funksjon i forhold til utvikling av en undersøkelse for fremtidig bruk. Skoldialogen og MITT VALG bør nå diskutere resultatene og funnene denne oppgaven har vist. Det som da blant annet kan diskuteres, er om det skal utvikles et nytt skjema på grunnlag av forslagene til nytt spørreskjema som ble presentert i diskusjonskapittelet.

En erfaring etter dette prosjektet er at man bør være kritisk til spørreundersøkelser generelt. Det var forventet at den opprinnelige undersøkelsen fra starten skulle være valid og reliabel, da den baserte seg på et eksisterende og etablert spørreskjema. Under analysen av dataene viste det seg at dette ikke var tilfellet. Det opprinnelige spørreskjemaet var ikke validert og vurdert i henhold til empiriske kriterier. Det var hittil kun blitt brukt til å fastslå en indeks som skulle vise skolenes nivå for sosial kompetanse. Det kan stilles spørsmål ved om en slik indeks er seriøs nok til bruk i skolen. Både spørreskjemaet i sin nåværende form og bruken av en indeks for sosial kompetanse anbefales ikke for bruk i et seriøst program som MITT VALG. Spørreskjemaet bør omfatte MITT VALG's aspekter og ta de forskjellige fasettene til sosialkompetansen i betraktning for å kartlegge skolers utgangspunkt og utvikling. Denne undersøkelsen kan skille seg ut fra andre, da den fokuserer på elevenes egen vurdering av sin sosiale kompetanse, og kan brukes som et nyttig hjelpemiddel for lærere som ønsker å bruke MITT VALG's metoder for å øve på sosiale ferdigheter i klasserommet. Like fullt har også dette instrumentet i sin nåværende form forbedringspotensial.

Lærere vurderer elevenes faglige prestasjoner kontinuerlig. Om sosial kompetanse blir del av de nye grunnleggende ferdigheter i skolen slik det blir beskrevet i avsnitt 2.1.3, dukker det opp interessante aspekter i forhold til elevvurdering. Det kan bli vektlagt at det utvikles gode instrumenter for å måle disse ferdighetene. Elevvurdering er innarbeidet i skolen i fag og det

vil trolig bli et økende behov for dette i forhold til kartlegging av sosial kompetanse. Det vil da sikkert utvikles flere instrumenter som lærere kan bruke for å vurdere elevenes sosiale ferdigheter. Denne oppgaven har vist at man bør være kritisk til slike instrumenter, og vurdere kvaliteten av disse.

Samtidig bør man stille spørsmålet om sosial kompetanse kan måles og hva vi får ut av å måle dette. I kjølvannet av dette resultatorienterte og individfokuserede samfunn kan vi ha mistet noe på veien. Det vi er vitne til i forhold til mobbesaker og psykiske helseplager blant barn og ungdom, kan blant mange andre faktorer, ha opprinnelse i manglende fokus på å være tilstede her og nå og betydningen av å se hver enkelt elev og bruke tid på møtet med eleven.

Gir en slik undersøkelse oss et godt grunnlag for å vurdere hvordan vi skal arbeide med sosial kompetanse i klasserommet?

Litteratur

- Biesta, G. (2006). *Beyond learning: Democratic Education for a human future*. Boulder&London: Paradigm Publishers.
- Bruner, J. S., Aukrust, V. G., & Christensen, B. (1997). *Utdanningskultur og læring*. Oslo: Ad notam Gyldendal.
- CASEL. (2015). fra <http://www.casel.org>
- Elstad, E., & Sivesind, K. (2010). OECD setter dagsorden. In E. Elstad & K. Sivesind (Eds.), *PISA:sannheten om skolen?* Oslo: Universitetsforlaget.
- Engh, K. R. (2007). Elevmedvirkning i vurderingsarbeidet. *Norsk pedagogisk tidsskrift (trykt utg.)*.
- Field, A. (2013). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics : and sex and drugs and rock 'n' roll* (4th ed. ed.). Los Angeles: SAGE.
- Frønes, I. (2010). *De likeverdige: om sosialisering og de jevnaldrendes betydning* (3. utg. ed.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Garbarino, J. (1985). *Adolescent development: an ecological perspective*. Ohio.
- Goleman, D. (2007). *Social intelligence*. London: Arrow Books.
- Gresham, F. M., & Elliot, S. N. (1990). The Social Skills Rating System. *Circle Pines*(American Guidance service).
- Helsedirektoratet. (2015). forebygging.no - en kunnskapsbase for rusforebyggende og helsefremmende arbeid. fra <http://www.forebygging.no/Metode/Konkrete-tiltak-og-programmer/Anbefalte-program-og-tiltak/Primarforebyggendegenerelle-tiltak-/Det-er-mitt-valg/>
- Illeris, K., Katznelson, N., Nielsen, J. C., Simonsen, B., & Sørensen, N. U. (2009). *Ungdomsliv - mellom individualisering og standardisering*. Fredriksberg: Samfundslitteratur.
- Karlsen, G. E. (2011). *Utdanning, styring og marked*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kristiansand kommune. (2015). Storsatsing på læringsmiljøet. fra <https://www.kristiansand.kommune.no/flik>
- Kunnskapsdepartementet. (2015). Pressemeldinger fra Kunnskapsdepartementet. fra <https://www.regjeringen.no/nb/aktuelt/nyheter/id2006120/?topic=930&owne-rid=586>
- Lamer, K. (1997). *Du og jeg og vi to*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Lions Quest. (2015). Lions Quest fra <http://lions-quest.org>
- Malmin, G. (2007a). Det er mitt valg - evaluering. Delrapport 6: Effekter på elevatferd - reanalyse ungdomstrinnet.
- Malmin, G. (2007b). Det er mitt valg- evaluering. Delrapport 5: Effekter på elevatferd - reanalyse.
- MITT VALG. (2015). Stiftelsen Det er mitt valg. fra <http://www.determittvalg.no>
- MMI. (1992). *Undersøkelse vedrørende Lions Quest - Rapport utarbeidet for Rusmiddeldirektoratet*
- MMI. (1994). *Undersøkelse om Lions-Quest-programmet "Det er mitt valg" - Rapport utarbeidet for Lions Quest Foundation Norway*
- Nordahl, T. (2010). *Eleven som aktør. Fokus på elevens læring og handlinger i skolen*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Nordahl, T., Qvortrup, L., Hansen, L. S., & Hansen, O. (2014). *Resultater fra Kartleggingsundersøkelser i Kristiansand kommune* Hentet fra http://www.lsp.aau.dk/fileadmin/filer/Arrangementer/Kristiansand/Kartleggingsundersokelse_low_1.pdf
- NOU 2014:7. (2014). *Elevenes læring i fremtidens skole - Et kunnskapsgrunnlag* Hentet fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/dok/nouer/2014/NOU-2014-7.html?id=766593>
- OECD. (2015). Better policies for better lives. fra <http://www.oecd.org/>
- Ogden, T. (2009). *Sosial kompetanse og problematferd i skolen*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Ogden, T. (2012). *Hvilke krav bør vi stille til mestrings- og kompetansefremmende tiltak for barn og unge?* Mestringskonferansen, Kristiansand.
- Opplæringsloven. (2015). Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova). fra [http://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61 - KAPITTEL 1](http://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61-KAPITTEL_1)
- Piaget, J. (1973). *Barnets psykiske utvikling*. Oslo: Gyldendal.
- Ringdal, K. (2012). *Enheter og mangfold*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Rodina, K. (2012). Lev Semjonovitsj Vygotskij. *Store Norske Leksikon*. fra https://snl.no/Lev_Semjonovitsj_Vygotskij
- Raaheim, K., & Teigen, K. H. (2012). Jean Piaget. *Store Norske Leksikon*. fra https://snl.no/Jean_Piaget

- Sannes, R. (2004). *Dataanalyse og statistikk - kvantitativ tilnærming* Hentet fra http://home.bi.no/fgl88001/metode/Kvantitativ_datanalyse_v3-11.pdf
- Skoldialogen. (2015). Skoldialogen/ Systematisk kvalitetsarbeite och skolutveckling. fra <http://www.skoldialogen.se>
- Skoleporten. (2015). Skoleporten - Utdanningsdirektoratet.
- Svartdal, F. (1993). *Begreper i læringspsykologi* (2.utg. ed.). Sørreidgrend: Sigma forlag.
- Svartdal, F. (2015). Albert Bandura fra https://snl.no/Albert_Bandura
- Utdanningsdirektoratet. (2015a). Læreplaner. fra <http://www.udir.no/Lareplaner/>
- Utdanningsdirektoratet. (2015b). Læringsmiljø. fra <http://www.udir.no/Laringsmiljo/Bedre-laringsmiljo/Elevrelasjoner/Sosial-kompetanse1/Sosial-kompetanse-mellom-jevnaaldrende-barn-og-unge/>
- Utdanningsdirektoratet. (2015c). Læringsplakaten. fra <http://www.udir.no/Lareplaner/Kunnskapsloftet/Prinsipp-for-opplaringa/Laringsplakaten/>
- Utdanningsdirektoratet. (2015d). Prinsipper for opplæringa. fra <http://www.udir.no/Lareplaner/Kunnskapsloftet/Prinsipp-for-opplaringa/>
- Utdanningsdirektoratet. (2015e). Elevundersøkelsen. fra <http://www.udir.no/Laringsmiljo/Elevundersokelsen/>
- Wallroth, P. (2010). *Mentaliseringsboken*. Stockholm: Arneberg.
- WHO. (1999). *Partners in life skills education Conclusions from a United Nations Inter-Agency Meeting* Hentet fra http://www.who.int/mental_health/media/en/30.pdf
- WHO. (2015). Verdens helse organisasjon. fra <http://www.who.int/en/>
- Ådlandsvik, R. (2005). *Læring gjennom livsløpet*. Oslo: Universitetsforl.

Vedlegg

Vedlegg 1: Meldeskjema NSD

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

MELDESKJEMA

Meldeskjema (versjon 1.4) for forsknings- og studentprosjekt som medfører meldeplikt eller konsesjonsplikt (jf. personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter).

1. Prosjekttittel		
Tittel	Foreløpig arbeidstitel: " Kunnskapsmålene - bare halve oppdraget "	
2. Behandlingsansvarlig institusjon		
Institusjon	Universitetet i Agder	Velg den institusjonen du er tilknyttet. Alle nivå må oppgis. Ved studentprosjekt er det studentens tilknytning som er avgjørende. Dersom institusjonen ikke finnes på listen, vennligst ta kontakt med personvernombudet.
Avdeling/Fakultet	Fakultet for humaniora og pedagogikk	
Institutt	Institutt for pedagogikk	
3. Daglig ansvarig (forsker, veileder, stipendiat)		
Fornavn	Astrid Birgitte	Før opp navnet på den som har det daglige ansvaret for prosjektet. Veileder er vanligvis daglig ansvarlig ved studentprosjekt.
Etternavn	Eggen	
Akademisk grad	Doktorgrad	Veileder og student må være tilknyttet samme institusjon. Dersom studenten har ekstern veileder, kan biveileder eller fagansvarlig ved studiestedet stå som daglig ansvarlig. Arbeidssted må være tilknyttet behandlingsansvarlig institusjon, f.eks. underavdeling, institutt etc.
Stilling	Instituttleder	
Arbeidssted	Universitetet i Agder	NB! Det er viktig at du oppgir en e-postadresse som brukes aktivt. Vennligst gi oss beskjed dersom den endres.
Adresse (arb.sted)	Gimlemoiveien 25	
Postnr/sted (arb.sted)	4604 Kristiansand	
Telefon/mobil (arb.sted)	38141135 /	
E-post	astrid.b.eggen@uia.no	
4. Student (master, bachelor)		
Studentprosjekt	Ja • Nei ○	NB! Det er viktig at du oppgir en e-postadresse som brukes aktivt. Vennligst gi oss beskjed dersom den endres.
Fornavn	Stig Reinholt	
Etternavn	Jensen	
Akademisk grad	Høyere grad	
Privatadresse	Vegårveien 32	
Postnr/sted (privatadresse)	4879 Grimstad	
Telefon/mobil	41041814 /	
E-post	stigreinholtjensen@gmail.com	
5. Formålet med prosjektet		
Formål	Matergradsoppgave, kvantitativ metode. I tillegg til å studere Master i pedagogikk ved UiA, jobber jeg også som instruktør i MITT VALG som underviser barnehage og skoleansatte i et læringsprogram om sosial kompetanse. I MITT VALG skal vi prøve ut en elevbasert vurderingsundersøkelse, der elevene selv skal gå inn og vurdere sin sosiale kompetanse. Min intensjon er å bruke resultatene av denne pilotundersøkelsen som et utgangspunkt for min masteroppgave. Intensjonen er å gjøre en pre og post test der elever svarer på et spørreskjema to ganger i løpet av skoleåret 14/15. (De samme spørsmålene) Spørsmålene er lagt med som vedlegg.	Redegjør kort for prosjektets formål, problemstilling, forskningsspørsmål e.l. Maks 750 tegn.
6. Prosjektomfang		

Velg omfang	☐ Enkel institusjon ☒ Nasjonalt samarbeidsprosjekt ☐ Internasjonalt samarbeidsprosjekt	Med samarbeidsprosjekt menes prosjekt som gjennomføres av flere institusjoner samtidig, som har samme formål og hvor personopplysninger utveksles.
Oppgi øvrige institusjoner	Stiftelsen Det er mitt valg	
Oppgi hvordan samarbeidet foregår	Samarbeidet foregår mellom jeg som student og Stiftelsen Det er mitt valg	
7. Utvalgsbeskrivelse		
Utvalget	Utvalget er elever på 5.-7. trinn ved ulike skoler i Norge.	Med utvalg menes dem som deltar i undersøkelsen eller dem det innhentes opplysninger om. F.eks. et representativt utvalg av befolkningen, skoleelever med lese- og skrivevansker, pasienter, innsatte.
Rekruttering og trekking	Når vi jeg har holdt kurs for MITT VALG har jeg snakket med ledelsen på de ulike skolene om de kunne tenke seg å delta i denne undersøkelsen. Hittil har 4 skoler ønsket å være med på dette, men jeg ønsker å få med noen flere.	Beskriv hvordan utvalget trekkes eller rekrutteres og oppgi hvem som foretar den. Et utvalg kan trekkes fra registre som f.eks. Folkeregisteret, SSB-registre, pasientregistre, eller det kan rekrutteres gjennom f.eks. en bedrift, skole, idrettsmiljø, eget nettverk.
Førstegangskontakt	Jeg tar direkte kontakt med ledelsen (rektor) ved de ulike skolene. Informantene får en link til en elektronisk undersøkelse på nettet. Denne er utarbeidet av Elevator.nu	Beskriv hvordan førstegangskontakten opprettes og oppgi hvem som foretar den. Les mer om dette på våre temasider.
Alder på utvalget	☒ Barn (0-15 år) ☐ Ungdom (16-17 år) ☐ Voksne (over 18 år)	
Antall personer som inngår i utvalget	Ca 600	
Inkluderes det myndige personer med redusert eller manglende samtykkekompetanse?	Ja ☐ Nei ☒	Begrunn hvorfor det er nødvendig å inkludere myndige personer med redusert eller manglende samtykkekompetanse.
Hvis ja, begrunn		Les mer om Pasienter, brukere og personer med redusert eller manglende samtykkekompetanse
8. Metode for innsamling av personopplysninger		
Kryss av for hvilke datainnsamlingsmetoder og datakilder som vil benyttes	☒ Spørreskjema ☐ Personlig intervju ☐ Gruppeintervju ☐ Observasjon ☐ Psykologiske/pedagogiske tester ☐ Medisinske undersøkelser/tester ☐ Journaldata ☐ Registerdata ☐ Annen innsamlingsmetode	Personopplysninger kan innhentes direkte fra den registrerte f.eks. gjennom spørreskjema, intervju, tester, og/eller ulike journaler (f.eks. elevmapper, NAV, PPT, sykehus) og/eller registre (f.eks. Statistisk sentralbyrå, sentrale helseregistre).
Annen innsamlingsmetode, oppgi hvilken		
Kommentar	Det blir benyttet et elektronisk spørreskjema som hver informant får sendt en link til på sin e post. Dette skjemaet tar 15-20 min å svare på. Spørsmålene ligger vedlagt.	
9. Datamaterialets innhold		
Redegjør for hvilke opplysninger som samles inn	Elevene blir spurt om ulike spørsmål som omhandler deres egen vurdering av sin sosiale kompetanse.	Spørreskjema, intervju-/temaguide, observasjonsbeskrivelse m.m. sendes inn sammen med meldeskjemaet. NB! Vedleggene lastes opp til sist i meldeskjema, se punkt 16 Vedlegg.
Samles det inn direkte personidentifiserende opplysninger?	Ja ☐ Nei ☒	Dersom det krysses av for ja her, se nærmere under punkt 11 Informasjonssikkerhet.

Hvis ja, hvilke?	☐ 11-sifret fødselsnummer ☐ Navn, fødselsdato, adresse, e-postadresse og/eller telefonnummer	Les mer om hva personopplysninger er
Spesifiser hvilke		NB! Selv om opplysningene er anonymiserte i oppgave/rapport, må det krysses av dersom direkte og/eller indirekte personidentifiserende opplysninger
Samles det inn indirekte personidentifiserende opplysninger?	Ja ☐ Nei ☒	En person vil være indirekte identifiserbar dersom det er mulig å identifisere vedkommende gjennom bakgrunnsopplysninger som for eksempel bostedskommune eller arbeidsplass/skole kombinert med opplysninger som alder, kjønn, yrke, diagnose, etc.
Hvis ja, hvilke?		Kryss også av dersom ip-adresse registreres.
Samles det inn sensitive personopplysninger?	Ja ☐ Nei ☒	
Hvis ja, hvilke?	☐ Rasemessig eller etnisk bakgrunn, eller politisk, filosofisk eller religiøs oppfatning ☐ At en person har vært mistenkt, siktet, tiltalt eller dømt for en straffbar handling ☐ Helseforhold ☐ Seksuelle forhold ☐ Medlemskap i fagforeninger	
Samles det inn opplysninger om tredjeperson?	Ja ☐ Nei ☒	Med opplysninger om tredjeperson menes opplysninger som kan spores tilbake til personer som ikke inngår i utvalget. Eksempler på tredjeperson er kollega, elev, klient, familiemedlem.
Hvis ja, hvem er tredjeperson og hvilke opplysninger registreres?		
Hvordan informeres tredjeperson om behandlingen?	☐ Skriftlig ☐ Muntlig ☐ Informeres ikke	
Informeres ikke, begrunn		
10. Informasjon og samtykke		
Oppgi hvordan utvalget informeres	☒ Skriftlig ☐ Muntlig ☐ Informeres ikke	Vennligst send inn informasjonsskrivet eller mal for muntlig informasjon sammen med meldeskjema.
Begrunn		NB! Vedlegg lastes opp til sist i meldeskjemaet, se punkt 16 Vedlegg. Dersom utvalget ikke skal informeres om behandlingen av personopplysninger må det begrunnes. Last ned vår veiledende mal til informasjonsskriv
Oppgi hvordan samtykke fra utvalget innhentes	☒ Skriftlig ☐ Muntlig ☐ Innhentes ikke	Dersom det innhentes skriftlig samtykke anbefales det at samtykkeerklæringen utformes som en svarslipp eller på eget ark. Dersom det ikke skal innhentes samtykke, må det begrunnes.
Innhentes ikke, begrunn		
11. Informasjonssikkerhet		
Direkte personidentifiserende opplysninger erstattes med et referansenummer som viser til en atskilt navneliste (koblingsnøkkel)	Ja ☐ Nei ☒	Har du krysset av for ja under punkt 9 Datamaterialets innhold må det merkes av for hvordan direkte personidentifiserende opplysninger registreres.
Hvordan oppbevares navnelisten/koblingsnøkkel og hvem har tilgang til den?		NB! Som hovedregel bør ikke direkte personidentifiserende opplysninger registreres sammen med det øvrige datamaterialet.

Direkte personidentifiserende opplysninger oppbevares sammen med det øvrige materialet	Ja ☐ Nei ☒	
Hvorfor oppbevares direkte personidentifiserende opplysninger sammen med det øvrige datamaterialet?		
Oppbevares direkte personidentifiserbare opplysninger på andre måter?	Ja ☐ Nei ☒	
Spesifiser		
Hvordan registreres og oppbevares datamaterialet?	☐ Fysisk isolert datamaskin tilhørende virksomheten ☒ Datamaskin i nettverkssystem tilhørende virksomheten ☐ Datamaskin i nettverkssystem tilknyttet Internett tilhørende virksomheten ☐ Fysisk isolert privat datamaskin ☐ Privat datamaskin tilknyttet Internett ☐ Videoopptak/fotografi ☐ Lydopptak ☐ Notater/papir ☐ Annen registreringsmetode	Merk av for hvilke hjelpemidler som benyttes for registrering og analyse av opplysninger. Sett flere kryss dersom opplysningene registreres på flere måter.
Annen registreringsmetode beskriv		
Behandles lyd-/videoopptak og/eller fotografi ved hjelp av datamaskinbasert utstyr?	Ja ☐ Nei ☒	Kryss av for ja dersom opptak eller foto behandles som lyd-/bildefil. Les mer om behandling av lyd og bilde.
Hvordan er datamaterialet beskyttet mot at uvedkommende får innsyn?	Maskiner er beskyttet med brukernavn og passord. Elevator har lang erfaring med tilsvarende undersøkelser i Sverige.	Er f.eks. datamaskintilgangen beskyttet med brukernavn og passord, står datamaskinen i et låsbart rom, og hvordan sikres bærbare enheter, utskrifter og opptak?
Dersom det benyttes mobile lagringsenheter (bærbare datamaskin, minnepenn, minnekort, cd, ekstern harddisk, mobiltelefon), oppgi hvilke		NB! Mobile lagringsenheter bør ha mulighet for kryptering.
Vil medarbeidere ha tilgang til datamaterialet på lik linje med daglig ansvarlig/student?	Ja ☒ Nei ☐	
Hvis ja, hvem?	Ivar Tollefsrud, daglig leder MITT VALG Gunnar Malmin, fagkonsulent MITT VALG	
Overføres personopplysninger ved hjelp av e-post/Internett?	Ja ☐ Nei ☒	F.eks. ved bruk av elektronisk spørreskjema, overføring av data til samarbeidspartner/databehandler mm.
Hvis ja, hvilke?		
Vil personopplysninger bli utlevert til andre enn prosjektgruppen?	Ja ☐ Nei ☒	
Hvis ja, til hvem?		
Samles opplysningene inn/behandles av en databehandler?	Ja ☒ Nei ☐	Dersom det benyttes eksterne til helt eller delvis å behandle personopplysninger, f.eks. Questback, Synovate MMI, Norfakta eller transkriberingsassistent eller tolk, er dette å betrakte som en databehandler. Slike oppdrag må kontraksreguleres
Hvis ja, hvilken?	Elevator.nu	Les mer om databehandleravtaler her
12. Vurdering/godkjenning fra andre instanser		

Søkes det om dispensasjon fra taushetsplikten for å få tilgang til data?	Ja ☐ Nei ☒	For å få tilgang til taushetsbelagte opplysninger fra f.eks. NAV, PPT, sykehus, må det søkes om dispensasjon fra taushetsplikten. Dispensasjon søkes vanligvis fra aktuelt departement. Dispensasjon fra taushetsplikten for helseopplysninger skal for alle typer forskning søkes
Kommentar		Regional komité for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk
Søkes det godkjenning fra andre instanser?	Ja ☒ Nei ☐	F.eks. søke registreier om tilgang til data, en ledelse om tilgang til forskning i virksomhet, skole, etc.
Hvis ja, hvilke?	Det søkes om tillatelse fra foreldrene til de elevene som skal være med som informanter.	
13. Prosjektperiode		
Prosjektperiode	Prosjektstart: 15.06.2014 Prosjektstutt: 15.06.2015	Prosjektstart Vennligst oppgi tidspunktet for når førstegangskontakten med utvalget opprettes og/eller datainnsamlingen starter. Prosjektstutt Vennligst oppgi tidspunktet for når datamaterialet enten skal anonymiseres/slettes, eller arkiveres i påvente av oppfølgingsstudier eller annet. Prosjektet anses vanligvis som avsluttet når de oppgitte analyser er ferdigstilt og resultatene publisert, eller oppgave/avhandling er innlevert og sensurert.
Hva skal skje med datamaterialet ved prosjektstutt?	☒ Datamaterialet anonymiseres ☐ Datamaterialet oppbevares med personidentifikasjon	Med anonymisering menes at datamaterialet bearbeides slik at det ikke lenger er mulig å føre opplysningene tilbake til enkeltpersoner. NB! Merk at dette omfatter både oppgave/publikasjon og rådata. Les mer om anonymisering
Hvordan skal datamaterialet anonymiseres?	For at hver informant skal få en tilgang til lenken til den elektroniske undersøkelsen sendes den til deres e post adresse. Disse adressene vil bli slettet av Elevator etter prosjektstutt.	Hovedregelen for videre oppbevaring av data med personidentifikasjon er samtykke fra den registrerte. Årsaker til oppbevaring kan være planlagte oppfølgingsstudier, undervisningsformål eller annet.
Hvorfor skal datamaterialet oppbevares med personidentifikasjon?		Datamaterialet kan oppbevares ved egen institusjon, offentlig arkiv eller annet. Les om arkivering hos NSD
Hvor skal datamaterialet oppbevares, og hvor lenge?		
14. Finansiering		
Hvordan finansieres prosjektet?	Utgiftene dekkes av MITT VALG	
15. Tilleggsopplysninger		
Tilleggsopplysninger		
16. Vedlegg		
Antall vedlegg	3	

Vedlegg 2: Svarskjema SND

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS

NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Astrid Birgitte Eggen
Institutt for pedagogikk Universitetet i Agder
Serviceboks 422
4604 KRISTIANSAND S

Vår dato: 21.08.2014

Vår ref: 39445 / 3 / LT

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 14.08.2014. Meldingen gjelder prosjektet:

<i>39445</i>	<i>Kunnskapsmålene - bare halve oppdraget</i>
<i>Behandlingsansvarlig</i>	<i>Universitetet i Agder, ved institusjonens øverste leder</i>
<i>Daglig ansvarlig</i>	<i>Astrid Birgitte Eggen</i>
<i>Student</i>	<i>Stig Reinbolt Jensen</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i melde skjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 15.06.2015, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Katrine Utaaker Segadal

Lis Tenold

Kontaktperson: Lis Tenold tlf: 55 58 33 77

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Stig Reinholt Jensen stigreinholtjensen@gmail.com

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Avdelingskontorer / District Offices:

*OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no
TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrre.svarva@svt.ntnu.no
TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmaa@svt.uit.no*

Utvalget informeres skriftlig om prosjektet og foreldre samtykker til at deres barn kan delta.

Informasjonsskrivet er i utgangspunktet godt utformet, men det forutsettes at det også oppgis navn og kontaktinformasjon til veileder professor Astrid Birgitte Eggen. Personvernombudet legger til grunn for sin godkjenning at revidert skriv ettersendes personvernombudet@nsd.uib.no før det tas kontakt med utvalget (merk eposten med prosjektnummer).

Personvernombudet anbefaler også at elevene gis egen informasjon i forkant og at de her opplyses om at det er frivillig å delta og at de når som helst kan trekke seg, også underveis i utfylling av skjema. Det legges videre til grunn at skolene har ett alternativ opplegg for de elever som ikke ønsker å delta.

Personvernombudet legger til grunn at forsker etterfølger Universitetet i Agder sine interne rutiner for datasikkerhet.

Elevator.nu er databehandler for prosjektet. Universitetet i Agder skal inngå skriftlig avtale med Elevator.nu om hvordan personopplysninger skal behandles, jf. personopplysningsloven § 15. For råd om hva databehandleravtalen bør inneholde, se Datatilsynets veileder: <http://www.datatilsynet.no/Sikkerhet-internkontroll/Databehandleravtale/>. Personvernombudet ber om kopi av avtalen for arkivering (sendes: personvernombudet@nsd.uib.no).

Forventet prosjektslutt er 15.06.2015. Ifølge prosjektmeldingen skal innsamlede opplysninger da anonymiseres. Anonymisering innebærer å bearbeide datamaterialet slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes. Det gjøres ved å:

- slette direkte personopplysninger (som navn/koblingsnøkkel)
- slette/omskrive indirekte personopplysninger (identifiserende sammenstilling av bakgrunnsopplysninger som f.eks. bosted/arbeidssted, alder og kjønn)

Vi gjør oppmerksom på at også databehandler (Elevator.nu) må slette personopplysninger tilknyttet prosjektet i sine systemer. Dette inkluderer eventuelle logger og koblinger mellom IP-/epostadresser og besvarelser.

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjekt

”Kunnskapsmålene – bare halve oppdraget”

Bakgrunn og formål

Trygge skolemiljøer er en viktig forutsetning for å skape gode læringsmiljøer for barn og unge. Grunnskolen er i dag svært opptatt av å arbeide med sosiale ferdigheter og sosial kompetanse i forhold til skolemiljøutvikling.

Denne undersøkelsen er en del av min mastergradsoppgave ved Universitetet i Agder. Formålet er å prøve ut en spørreundersøkelse der elevene skal vurdere sin egen sosiale kompetanse. Undersøkelsen gjøres i samarbeid med Stiftelsen Det er mitt valg som står bak programmet MITT VALG, som jeg også jobber som instruktør for. Skolen bruker MITT VALG i arbeidet med å utvikle elevenes sosiale kompetanse.

Et utvalg elever fra ulike skoler i Norge vil bli bedt om å besvare et elektronisk spørreskjema som omhandler ulike sider ved egen sosial kompetanse:

- Fatte beslutninger, løse problemer
- Kreativitet og kritisk tenkning
- Selvbevissthet og empati
- Kommunikasjonsevne og sosial kompetanse
- Håndtering av følelser og stress

Hva innebærer deltakelse i studien?

Studien innebærer at elevene svarer elektronisk på et spørreskjema en gang i høst og en gang til våren skoleåret 14/15. Dette tar ca 15-20 min hver gang og gjøres på skolen. I mellomtiden vil skolene jobbe med MITT VALG. Vi ber med dette om tillatelse til at deres datter/sønn kan delta i denne undersøkelsen. Om ønskelig kan dere få se spørsmålene som elevene får ved å skrive en mail til: stigreinholtjensen@gmail.com.

Hva skjer med informasjonen?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Resultatene av undersøkelsen vil anonymiseres i oppgaven. Ingen elever, klasser eller skoler vil være gjenkjennbare. Elevenes e- postadresser på skolen vil bli benyttet slik at man kan få tilsendt en lenke til spørsmålene. Elevator.nu står bak den tekniske gjennomføringen av undersøkelsen. De har lang erfaring med tilsvarende undersøkelser i Sverige. Alle e-post adresser vil bli slettet ved prosjektslutt den 15. juni-2015. Deltagelse i studien er frivillig.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Mvh Stig Reinholt Jensen (Mastergradsstudent og instruktør i MITT VALG).

Veileder ved Universitet i Agder er professor Astrid Birgitte Eggen

Astrid.b.eggen@uia.no, tlf 38141135

----- klipp ut -----

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om studien, og gir _____ (elevens navn) tillatelse til å delta.

(Signert av foreldre/foresatt, dato)

Vedlegg 4: Forslag til nytt spørreskjema

(Nye variabler, spørsmål og svaralternativer står i kursiv for å kunne lettere skille de fra de "gamle" Det nye skjemaet har nå sju spørsmål pr. kategori.)

Variabler som kan være aktuelle:

- *Kjønn*
- *Klassetrinn*
- *Antall søsken*
- *Nummer i søskenflokk*
- *Familieforhold*
- *Migrasjonsbakgrunn*
- *Geografisk beliggenhet*

Tema 1 - Selvforståelse; *Vise forståelse og empati for andre mennesker.*

1. Vet du hva du skal gjøre for å hindre at en venn blir ertet?
2. Har du lett for å sette deg inn i hvordan andre har det?
3. Stiller du opp på det som vennene dine vil?
4. Vet du hvordan du kan løse problemer som dukker opp?
5. Takler du sinne fra venner på en bra måte?
6. Kan du tenke deg hva som kan hende i ulike situasjoner?
7. Vet du hva du skal gjøre hvis flere av vennene dine er uenige med deg?

Alltid, Ofte, Noen ganger, Sjelden, Aldri

Tema 2 - Kjenne seg selv; *Være klar over egne følelser og verdier like mye som egne styrker og begrensninger*

8. Vet du hva du kan gjøre for å få en god følelse inne i deg?
9. Vet du hva du bør gjøre for å bli likt av vennene dine?
10. Forsøker du å gjøre det som får deg til å føle deg vel?
11. Vet du hva du kan gjøre for å bli en bedre venn?
12. Får du kommentarer av de som kjenner deg som gjør deg glad?
13. *Hender det at du blir lei deg?*
14. *Gir du deg i diskusjoner med andre når du skjønner at du har tatt feil?*

Alltid, Ofte, Noen ganger, Sjelden, Aldri

Tema 3 - Egen kontroll: *Kunne styre egne følelser og egen oppførsel for å nå egne mål.*

15. Vet du hva du skal gjøre med det som er viktig for deg?
16. Vet du hvilke mål du vil nå på skolen?
17. Er det mye som du selv mener du er god til?
18. *Lar du andre få bestemme hva dere skal leke i friminuttet?*
19. *Sier du høyt det du tenker?*
20. *Er du god til å ta i mot kritikk fra andre barn eller voksne?*
21. *Tenker du på hva du skal bli som voksen?*

Alltid, Ofte, Noen ganger, Sjelden, Aldri

Tema 4 - Ansvarsfulle avgjørelser; *Gjøre etiske og konstruktive valg når det gjelder egen oppførsel*

22. Sier du i fra hvis noen prøver å avbryte deg?
23. Klarer du å si nei til det du ikke vil gjøre?
24. *Sier du i fra til en voksen hvis du ser en medelev bli mobbet?*
25. *Er du til å stole på?*
26. *Tenker du deg om før du tar et valg?*
27. *Gjør du det som voksne ber deg om?*
28. *Tenker du på at de valgene du tar vil få konsekvenser for deg?*

Alltid, Ofte, Noen ganger, Sjelden, Aldri

Tema 5 - Samarbeidsferdigheter; Skape positive relasjoner, teamarbeid, behandle konflikter på en effektiv måte

29. Viser dere at dere setter pris på hverandre i klassen deres?
30. Hjelper dere hverandre med skolearbeidet i klassen?
31. *Pleier du å delta aktivt når dere har gruppearbeid på skolen?*
32. *Er du en som starter konflikter?*
33. *Tar du initiativ til å bli kjent med barn du ikke kjenner fra før?*
34. *Er du positiv?*
35. *Er du god til å samarbeide?*

Alltid, Ofte, Noen ganger, Sjelden, Aldri

Tema 6: Tilhørighet til venner

36. Blir du usikker og lei deg når vennene dine ikke lytter til viktige ting du vil si?
37. Blir du sint når vennene dine oppfører seg dumt?
38. *Stoler du på vennene dine?*
39. *Spør vennene dine deg om dine meninger?*
40. *Føler du deg inkludert i klassen?*
41. *Tar du initiativ til å være sammen med venner i fritiden?*
42. *Opplever du å bli respektert som du er av vennene dine?*

Alltid, Ofte, Noen ganger, Sjelden, Aldri

Tema 7. (Mobbing, vold, erting og sårende, krenkende behandling)

43. Er det noen som du mener er blitt mobbet av en klassekamerat de siste ukene?
44. Er det noen som du mener er blitt utsatt for vold de siste ukene?
45. Er det noen som du mener er blitt ertet de siste ukene?
46. Er det noen som du mener er blitt utsatt for sårende eller krenkende behandling de siste ukene?

Ja, nei